

ŠOTORSKA KNJIŽNICA

JULIJ 1943

VSEBINA

Številka 12

I. Učeničkov: VOLAR ANDREJČEK...	Str. 177
A. Tolstoj: KNEZ SEREBRJANI	„ 179
SLOVENSKI MOŽJE	„ 206
NAŠE IZROČILO	„ 207

Urejuje: **IVAN UČENIKOV**

ISTRA

KOROTAN

TRST

GORICA

SREDNJI VZHOD

ZALOŽIL IN IZDAL JUGOSLOVANSKI ODBOR IZ ITALIJE

Volar Andrejček

Andrejček Grča je ob sv. Juriju izpolnil dvanajst let. Za volarja je bil kar goden razpeljavček. Tam pod sivim Nanosom je bil doma. Njegovo vasico z mogočno cerkvijo in koničastim stolpom, ki je odmaknjen od hiše božje in stoji sam, kakor ponosna vipavska kmetica, kadar prodaja češnje, so Lahi okrog in okrog obdali z bodečo žico. Na gori, na Nanosu je kraljeval Janko s svojimi hajduki. Njega in njegovih so se Lahi bali bolj kakor Vipavci toče ob sv. Marjeti.

Skozi vasico se vije cesta gori v Rebernice. Med drčami in skalovjem, skozi meje in grmičevje, izkrivljeno od burje, se skriva v ostrih ovin-kih in čez izpihane zbrise se vzpenja po obokanih škarpah.

Tam pod Hraščami nekje se odcepi nova cesta na Nanos. Lahi so jo zgradili za obrambo proti Jugoslaviji. Na Suhem vrhu, na Streli in drugod so izkopali strelske jarke in zgradili utrejene postojanke.

Na Gradišču je skrita med skalovjem italijanska baterija, ki bruha vsako noč ogenj tja proti Zatrepu, na stezo, ki vodi na Nanos "čez konja" in drugod. Strah ima velike oči. Da bi ga bilo čim manj skrbijo laški topničarji, ki ne štedijo z municijo.

Okrog in okrog vznožja Gradišča je postavljena bodeča ograda. Nihče ne sme v bližino baterije, tudi pastirji ne. Kolovoz, ki pelje k bateriji je skrbno zastražen.

Vsak popoldne okrog pete ure prihaja iz vasi temen star kamijon. Strašno hrope po beli cesti. Predno zavije na kolovoz, mora čez most. Zgradili so ga laški pionirji iz gred in krljev, ki so jih vzeli v Koritniku. Most je precej visok in dolg, ker je cestni nasip hudo v strmini.

Andrejček je služil pri Medvedovih v Hraščah. Najstarejši domači sin je že ob začetku vojske odšel k vojakom, mlajši pa jo je potegnil na Nanos. Gospodarja Medveda so Lahi zaprli, samo stari oče je ostal doma z gospodinjo.

Ko je Andrejček tega dne odpravil popoldne v hlevu oba shujšana repa - pet najboljših glav so že davno pobrali Lahi - se je zmuznil okrog ogla, da jo pobriše proti Gradišču. Ali na njegovo nesrečo ga je spazil skozi okno stari oče Medved: "Kam te spet nosi, seme salamensko?" je s hripavim glasom zamomljal 75 letni stari Medved. Andrejček se je pres-trašeno ustavil, nato pa se shuljeno privlekel pod okno. "Oče, dvajset zadrg imam v hribu, pa moram pogledat, če se ni katera skrivila. Če bo Bog dal, bomo jutri imeli zajčjo prato. Že 14 dni hodi zajčja nesnaga na deteljo v ogrado."

Stari Medved je bil nekdanj vnet zanjkar, na tisoče kil žice za lonce vezat je v svoji mladosti spel po nanoških grebenih, od sv. Miklavža pa vse do Cesarske drče. Vse zajčje steze je poznal, niti ene same gazi ni pozabil. Seveda je to bilo v tistih dobrih starih časih, ko je bilo po Vipavskem zajcev še kot "listja in trave" in ko je še stari dobri Učenik lovil po Zatrepu in Podgoro. Ej, dobro se je spominjal, koliko žice so mu takrat pobrali, ali z Učnikom se nikoli nista skregala, le včasih ga je ošvrknil z besedo, ko je delil kmetom galico in žveplo.

V tej vojski so vipavski kmetje stradali bolj ko kdaj koli. Staremu Medvedu so se kar sline prelivale po zobnih škrbinah, ko je zaslišal Andrejčkovo skrivnost.

"Ne hodi mi okrog mosta!" je dejal stari Medved in volarja globoko pogledal v oči. "Ne hodi danes okrog mosta!" - "Vem, oče," je odgovoril Andrejček s spremenjenim glasom, v katerem ni bilo več misli na zadržge in zajce.

Pri birmi je Andrejček dobil od nunca veliko nikelnasto uro. Posebno natančno ta ura nikoli ni tekla. Andrejček se je bolj zanašal na vipavsko sonce in natančno je vedel, da je v tem času ura pet, ko se senca pomakne na vznožje Ture. Ko se je Andrejček izgubljal izpred oči starega Medveda, je ukrivil oči proti Turi in do minute natančno je vedel, koliko je ura.

Skozi turščico in razrite jarke, ki jih je napravila spomladanska povodenj, je hitel proti Gradišču. Skrbno se je skrival pred stražo ob mostu. Ob Mežnarjevem vinogradu se je košatilo obširno figovo drevo. Pod njega je zlezal Andrejček. V glavi so se mu gnetle mračne misli. Pred oči mu je prihajal Janko Johanov, tisti, ki poveljuje Simon Gregorčičevi brigadi na Nanosu. Johanovo hišo so zažgali v vasi, očeta z belo brado, vsega s krvjo oblitega so odpeljali vklenjenega nekam v Južno Italijo. Jankove sestre in brate so razgnali po sirotišnicah, mati pa mu je odšla bogve kam.

Ob petih mora most v zrak. Andrejček je vedel, da je vse napravljeno tako, da bo most razneslo v trenutku, ko bo avto privozil do sredine. Ne prej in ne kasneje. Jože s Placa mu je to povedal, tisti, ki je tudi na gori. Pa še to mu je povedal, da če bo avto že čez most, ko se bo ta razletel, da bodo potem spet lahko streljali na Zatrep. In to ravno nocoj, ko imajo gorjani neko posebno delo. Če pa zleti most v zrak, predno je avto na mostu, bodo vojaki prenesli granate in šrapnele čez jarek in spet bodo lahko pokali po nanoškem pobočju.

Andrejček je pogledal na uro, nato pa na senco pod Turo. Ura mora biti pol petih. Strašno počasi hitijo minute. Čez Turo žene zástava; no sedaj niti ne bo vedel za točen čas. Čez nekaj minut pa se je nad Turo nebo zopet obrisalo. Tričetrt na pet. Deset minut do pete.

Tam pod Uršičevim mlinom se je oglasilo hropenje avtomobila. Počasi in napačno sope po beli cesti. Že je tudi zavil na nanoško pot. Polnih pet minut manjka do pete, avto pa je tik pred mostom. Prezgodaj. Andrejčka stresa mraz, drobni pesti se mu stiskata. V enem skoku je pokonci in tudi že na mostu.

Stara zagrljena avtomobilska troba veča kakor bi prašiča klali. S težavo se avto pomika proti sredini mosta. V tem pa je tudi že Andrejček na tleh. Vrgel se je počez. Dobro je še slišal kako so zacvilile zavore. V tem pa je tudi že začutil strašnem pritisk gumijastega kolesa na tilnik. Pridušeno je zakričal, vendar se je njegov glas izgubil v hreščanju starega motorja, kateremu je sledilo novo zapovrstno pokanje topniških nabojev...

Stari oče Medved se je prekrizal, tam ob oknu s tresočo roko, ko je zaslišal strašno grmenje z Gradišča. Z dlanjo si je obrisal dve debeli solzi, nato pa omahnil nekam v prazno.

V tej noči so junaki Šimon Gregorčičeve brigade nemoteno končali svoje važno delo, saj je baterija na Gradišču vso noč molčala.

ZAGHOUAN, v maju 1943.

Aleksej A. Tolstoj

Knez Serebrjani

(4. NADALJEVANJE)

Na levi od vrat je bil čelešnik; v sprednjem oglu je stala carjeva postelja; med čelešnikom in posteljo je bilo v steni predrto okno, katerega nikdar niso zapirali z oknicami, ker je car rad videl, da so prvi sončni žarki prodirali v njegovo spalnico. Sedaj je skozi to okno gledala luna in njen srebrni svit je poigraval na pisanih pečnicah ob čelešniku.

"Pozdravljena ,slepca, muromska peka, ki bobo vrtita!" je rekel car, pozorno, a skrivoma motreč poteze razbojnikov.

"Naj mnogo let zdravstvuje tvoja carska milost!" sta odgovorila Prsten in Koršun, klanjajoč se do tal. "Čuvaj, reši in usmili se te Mati božja, da pomiluješ naju uboga siromaka, ki po svetu hodiva, po vodi brodiva in božjega dneva ne vidiva! Čuvajta naj te sveti Peter in Pavel, Ivan Zlatoust, Kozma z Damjanom, hutinski čudotvorci in vsi svetniki božji! Usliši te Gospod, za kar ga moliš in prosiš! Naj bi vedno hodil v zlatu, s slastjo jedel in pil ter sladko spal! Tvojim sovražnikom pa naj se vedno kolca in jih muči glad, vsak dan naj jih lomijo krči in jih kolje kakor s koštrunovim rogom!"

"Hvala, hvala, siromaka!" je rekel Ivan, neprestano opazovaje razbojnika. "Ali sta že dolgo slepa?"

"Od mladih nog, batjuška gosudar," je odgovoril Prsten, se klanjal in pripogibal kolena, "oba sva slepa od mladih nog! Ne spominjava se več, kdaj sva zadnjič videla božje sonce!"

"A kdo vaju je naučil pesmi peti in bajke pripovedovati?"

"Sam Gospod, batjuška, sam Gospod nas je štel za vredne že v starodavah časih."

"Kako to?" je prašal Ivan.

"Naši starci pripovedujejo," je odgovoril Prsten, "in goslarji pojo o tem. Bilo je v starodavnih časih, ko se je Kristus Bog dvignil na nebo, in takrat so se razjokali vsi bedni ubogi, slepi, hromi, z eno besedo vsi ubogi bratje: Kam letiš Kristus Bog? Zakaj nas zapuščas? Kdo nas bo hranil in napajal? In rekel jim je Kristus, Car nebeški: Dam vam, je rekel, zlato goro, medeno reko, vinske vrtove, košate jablane. Siti boste in napojeni, obuti in odeti! Ivan Bogoslav pa je rekel: Oj ti Rešenik usmiljeni! Ne daj jim niti zlate gore, niti medene reke, niti vinskih vrtov, niti košatih jablan! Ne bodo znali ravnati z njimi: pridejo k njim mogotci in bogataši, vzamejo jim to posest. A daj jim, Kristus, Car nebeški, daj jim svoje ime Kristusovo, daj jim sladke pesmi, slavne pripovedke o starih časih in o božjih ljudeh. In siromaki bodo hodili po svetu, pripovedovali slavne pripovedke, vsakdo jih bo obul in oblekel, nakrmil s kruhom in soljo. In reče Kristus, Car nebeški: Naj se zgodi po tvojem, Ivan! Naj imajo sladke pesmi, zvonke gosli, slavne pripovedke. In kdor jih nasiti in napoji ter obrani temne noči, temu jaz dam mesto v raj, ne bodo zanj zaprta vrata nebeška!"

"Amen!" je rekel Ivan. "Kakšne pripovedke pa znata?"

"Vsake vrste znava, batjuška car, kakršne izvoli poslušati tvoja milost. Lahko ti pripovedujeva o Eršu Erševiču, sinu Ščetinikovem, o sedmih Semjonih, o kači Gorinišči, o goslih samogodnih, o Dobrini Nikitiču, o Akundinu. . ."

"Kako to," mu je Ivan segel v besedo, "ali samo ti pripoveduješ pripovedke? Zakaj pa je ta starec prišel s tabo?"

Prsten se je spomnil, da je Koršun molčal skoro ves čas, in da bi ga rešil mrkosti nenaravne za pripovednika, je naenkrat izpremenil besedo in pričel zbijati šale.

"Ta starec?" je rekel in neopazeno Koršunu stopil na nogo. "To je moj tovariš Amjelka Gudok. Brado ima dolgo, a kratko pamet. Kadar mastne govorim, puste v kraj pustim, kako smešno izpustim, takrat mi pritrjuje, skozi prste pogleduje, tudi prižvižguje, mene pohvaljuje in pomolčuje, No ti, ded bela brada, ki kakor raca koraca, mož, ki imaš noge kot kokoš? Glej, da ne zaideva!"

"Kar je res, je res," je povzel besedo Koršun in se zdramil. "Naša čaša je polna zelenega vina, če sem do vrha nalil, ga bom tudi izpil! Tako je ded, petelinov glas, pa krtovo oko; šla sva na pot, pojdeva daleč odtod!"

"Hej, ljuli — tararah plešejo koze po gorah!" je govoril Prsten in se prestopil na drugo nogo. "Koze plešejo, muhe orjejo, babuški Efrozini pa v levem ušesu zvoni!"

"Aja tutaja, aja tutaj!" ga je prekinil Koršun in se tudi prestopal. "Glej, na pesku rak sedi, pa se nič ne žalosti, tiho se ti v pest smeji. Ko bo dosti vode, konec bo nezgode."

"Ej, batjuška gosudar," je končal Prsten z nizkim poklonom; "ne glej naju po strani. To ni pripovedka, ampak samo uvod zaradi lepšega."

"Dobro!" je rekel Ivan zevaje. "Rad imam dobre ljudi po tem, kakor se kažejo. Začnita pripovedko o Dobrini siromaku; morda zaspim, ko vaju bom poslušal."

Prsten se je poklonil še enkrat, se odkašljaj in pričel:

"V knežji 'sprejemnici pri Vladimiru, knezu kijevskem, je bila slovesna pojedina, bilo je pirovanje za kneze, bojarje in mogočne junake. Bilo je proti večeru in bilo je sredi pojedine, ko se je oglasilo nekaj vsem v začudenje: zatrobila je vojna trobenta. In je izpregovoril Vladimir, knez kijevski, solnčece Svjatosavljevič: Hej, vi knezi, bojarji, silni in mogočni junaki! Pošljite poizvedovat dva mogočna junaka: kdo se je drznil priti pred Kijev? Kdo se je drznil zatrobiti med pirovanje kneza Vladimira?"

Zašumeli so razburjeni junaki sredi dvorišča; zazveneli so meči jekleni ob silnih bedrih; udarile so palice železne ob rdeča krilca (stopnice pred hišo), čapke so zletele po zraku vsevprek. Nadeli so mogočni junaki bojno opravo, sedli na čile konje, pojezdili ven na plano. . ."

"Čakaj!" je rekel Ivan, da bi pridal več verjetnosti svoji želji, poslušati pripovednika. "Poznam to pripovedko. Pripoveduj rajši o Akundinu."

"O Akundinu?" je rekel Prsten v zadregi, ko se je spomnil da se v tej pripovedki poveljuje v nemilosti nahajajoči se Novgorod. "O Akundinu? Batjuška gosudar, to ni lepa pripovedka, je kmečka pripovedka. Izmislili so si to pripovedko glupi mužiki novgorodski. Sicer pa, batjuška car, sem jo nekoliko pozabil."

"Pripoveduj, slepec!" je rekel Ivan strogo. "Pripoveduj vso kakor je, in ne izpusti niti ene besede."

In car se je sam pri sebi smejal težkemu položaju, v katerega je spravil pripovednika.

Dasi je bil Prsten hud sam nase, da je predlagal to pripovedko, se je vendar, ne vedoč, v koliko je že znana Ivanu, odločil pričeti pripovedko in ne izpustiti ničesar.

"Bilo je to v starem mestu," je pričel, "v Novgorodu, in v tem Novgorodu, v predmestju, je živel vrli Akundin. In ta Akundin, vrl mladenič, ni varil piva, ni kuhal žganja, ni trgoval na trgu, ampak on Akundin, je hodil sem in tja in se prevažal na ladjicah po reki Volhov. Pa ti sede Akundin na opremljeno ladjico, položi javorova vesla v hrastove zavore, sam pa sede h krmilu. Ladjica plove po Volhovu, po reki, in priplava ladjica do strmega brega. Po strmem bregu pa je šel tisti čas hromec popotnik. In hromec prime Akundina za bele roke in pelje njega, Akundina, na visoko gomilo, in ko ga postavi na visoko gomilo, mu reče besede take: - Poglej ti, mladec moj, na mesto Rostislavlj na reki Oki, in ko si ga ogledaš, povej, kaj se godi v mestu Rostislavlju? - In ko je Akundin pogledal na mesto Rostislavlj, je bila tam velika beda. Stari sluge mladega kneza rjazanskega, Gleba Olegoviča, stoje sredi trga, da bi branili mesto, a jim manjka sil. A po reki Oki plove grozna pošast, kača Tugarin. Dolga je bila ta kača Tugarin do tri sto sežnjev, z repom bije rjazansko vojsko, s hrbotom sega do strmega brega in zahteva svoj stari davek. - Tedaj prime hromec Akundina za bele roke in mu govori takole: - Dobri mladec, povej mi, kdo si in odkod! - In Akundin odgovori na te besede: - Doma sem iz Novgoroda, zovem pa se Akundin Akundinič.

— Akundin Akundinič, čakal sem te celih tri in trideset let, spoznaj svojega strica, Zamjatjo Putjatiča, kajti moj brat, Akundin Putjatič, je bil tvoj oče! In tu imaš meč svojega rodnega očeta, Akundina Putjatiča! —Ni še izgovoril teh besed, ko je Zamjatja Putjatič prišel minevati, od belega sveta se ločevati, in ko je premineval, je prišel govoriti: - Dete moje drago, Akundin Akundinič! Ko prideš v slavni Novgorod, pokloni se mu do tal, Novgorodu, in reci mu, reci Novgorodu: Daj Bog tebi, Novgorod, da bi ostal na veke in srečna deca tvoja naj vedno pride slavna iz boja! In mogočno bodi, mesto Novgorod, in bogat naj vedno bo tvoj rod. . ."

"Dosti!" ga je jezno prekinil car, ki je pozabil, da je bil njegov namen, samo opazovati pripovednika. "Prični drugo pripovedko!"

Kakor bi se bil ustrašil, je Prsten upognil kolena in se pripognil do tal.

"Kakšno pripovedko si izvoliš, batjuška gosudar?" je vprašal z narejenim, morda pa tudi z resničnim strahom. "Ali naj ti pripovedujem o babi Jagi? O Čurilu Plenkoviču? O Ivanu Jezeru? Ali morda ukažeš, da tvoji milosti povem kaj pobožnega?"

Ivan se je spomnil, da ne sme prestrašiti slepcev, zato je zazeval še enkrat in rekel že z zaspanim glasom:

"In kaj znaš pobožnega, siromak?"

"O Alekseju, božjem človeku, batjuška, o Juriju Hrabrem, o Josipu Prekrasnem, ali morda o Golobji knjigi. . ."

"Dobro," je rekel Ivan, ki so mu vidno oči pričele mežati, "pripoveduj o Golobji knjigi. Bolje je za nas grešnike, da ponoči poslušamo kaj pobožnega."

Prsten se je zopet odkašljajal, se vravnal in pričel s pojočim glasom:

"Nekdaj se je iz groznih oblakov, iz groznih oblakov in strahovitih, dvignila božja nevihta. V tej knjigi božji je padla iz nebes Golobja knjiga. V tej knjigi Golobji se je zbralo štirideset carjev in carjevičev, štirideset kraljev in kraljevičev, štirideset knezov in kneževičev, štirideset popov in popovičev, mnogo bojarjev, sila vojščakov in drugih kristjanov pravoslavnih. Med njimi je bilo pet velikih carjev: bil car Jeseja, car Vasilij, car Konstantin, car Volodimerič in premodri car David Jevsijevič.

In je izpregovoril car Volodimer: Kdo izmed nas, bratje, zna dobro čitati? Ali bi prečital to Golobjo knjigo? Ali bi nam povedal, za božjo voljo: Odkod je prišlo sonce krasno? Odkod je prišel svetli mesec mladi? Odkod so prišle goste zvezde? Odkod je prišla zarja jasna? Odkod so prišli silni vetri? Odkod so prišli grozni oblaki? Odkod so se vzele temne noči? Odkod je prišlo ljudstvo sveta? Odkod so prišli na zemljo carji? Odkod so se pričeli bojarji in knezi? Odkod so se vzeli kristjani pravoslavni?

In carji so molčali na vse to. In odgovoril jim je premodri car David Jevsijevič: Tole, prijatelji, vam pravim o tej knjigi, o Golobji knjigi: Ta knjiga ni majhna; štirideset sežnjev je dolga in štirideset sežnjev široka. Ako jo hočeš vzdigniti, je ne vzdigneš; ako jo hočeš držati na rokah, je ne udržiš; ako hočeš pregledati vrste, jih ne pregledaš; ako hočeš hoditi

po listih, jih ne prehodiš, prečitati knjigo pa ni dano nikomur. Pisal pa je knjigo bogoslovec Ivan, a čital jo je prerok Izaija; čital jo je tri leta, pa je prečital v knjigi samo tri liste. Ako pričneš čitati knjigo, ne prečitaš knjige božje! Sama se je knjiga odprla, sami so se listi preobračali, same so se besede čitale. Pripovedujem Vam, gosudarji, ne kakor sem videl, pripovedujem vam, bratje, ne kakor sem čital, pripovedujem vam po spominu o starih časih starodavnih, po starem, kakor je zapisano.

Prišlo nam je solnce krasno iz svetlega lica božjega; mladi, svetli mesec iz prsi Njegove; goste zvezde iz oči božjih; jasna zarja iz obleke Njegove; silni vetri - to je dihanje božje, grozni oblaki - to misli so božje, temne noči pa so iz plašča Njegovega! Ljudstvo sveta je prišlo od Adama; iz Adamove glave so izšli carji; iz njegove moči-knezi in bojarji; iz kolen kristjani pravoslavni; od njega je izšel tudi ženski spol!

In poklonili so se mu vsi carji: Hvala ti, silni car, premodri car, najmodrejši car, David Jevsijevič! Še to gosudar, nam povej, še to nam povej in pripoveduj: Kateri car je vseh carjev car? Katera zemlja je vsem zemljam mati? Katero morje je vsem morjem mati? Katera reka je vsem rekam mati? Katera gora je vsem goram mati? Katero mesto je vsem mestom mati?

Zdajci se je Prsten skrivoma ozrl na Ivana Vasiljeviča, katerega je vidno čezdalje bolj silil zaspanec. Zdaj in zdaj je očividno s težavo še odpiral oči in jih zopet zapiral; a vsak čas se je neopaženo ozrl na pripovednika z zvedavim, predirljivim pogledom.

Prsten se je spogledal s Koršunom in nadaljeval:

"In jim je odgovoril premodri car David Jevsijevič: Jaz vam, bratje, še to povem, še to povem in razložim. V Golobji knjigi je zapisano: Med nami je Beli car vseh carjev car. On veruje vero krščansko, krščansko bogomolno. On veruje v Mater božjo Bogorodico in v Trojico veruje nerazdeljivo. Njemu so se vse orde poklonile, vsi jeziki so se mu pokorili. Njegova oblast je nad vso zemljo, nad vsem svetom; vsem vlada njegova roka carska, pravoverna bogaboječa; in vse se klanja carju Belemu, zato je Beli car vseh cariev car! Sveta Rusija je vsem zemljam mati; na njej stoje cerkve apostolske, bogomolne in poglavitne. Okean - morje je vsem morjem mati; izšla je iz njega cerkev poglavitna, ker v tej cerkvi poglavitni počivaio ostanki nona rimskega, pona rimskega Klimentija. To morje je objelo vso zemljo; vse reke so se iztekale k morju, vse so se nagubile k Okean-morju. Reka Jordan je vsem rekam mati; v slavni materi reki Jordan je bil krščen sam Jezus Kristus, Car nebeški. A gora Tabor je vsem goram mati, ker se je na slavni gori Tabor izpremenil Jezus Kristus in pokazal slavo svojim učencem. Mesto Jeruzalem je vsem mestom mati, ker stoji to mesto sredi zemlje in je v tem mestu poglavitna cerkev; v cerkvi se nahaja grob Gospodov, v njem počiva obleka samega Kristusa, kadila se žgo neprestano, sveče gore neugasne. . ."

Tu se je Prsten zopet ozrl na Ivana. Njegove oči so bile zaprte, dihanje enakomerno. Ivan Grozni je očividno zaspal.

Ataman je Koršuna sunil s komolcem. Starec je stopil za dva koraka naprej. Prsten je nadaljeval s pojočim glasom:

"In priklonili so se mu vsi carji: Hvala tebi, silni čar, premodri car, David Jevsijevič! Še to, gosudar, nam povej: Katera riba je vsem ribam mati? Katera ptica je vsem pticam mati? Katera zver je zver vseh zveri? Kateri kamen je vseh kamnov oče? Katero drevo je vsem drevesom mati? Katera zel je vsem travam mati?"

In odgovoril jim je premodri car: Jaz vam, bratje, še to povem: Riba kit je vsem ribam mati. Na treh kitih stoji zemlja. Ptica estrafil je vsem pticam mati, ker živi ta ptica na sinjem morju. Kadar zakrili, zavalovi vse sinje morje, potapljajo se barke, pogrezajo se ladje pomorske. In kadar estrafil strepeta, ob drugi uri popolnoči, zapoje petelini po vsej zemlji, razsvetli se ta čas vsa zemlja...

Prsten je pogledal Ivana. Car je ležal z zaprtimi očmi; njegova usta so bila odprta, kakor usta spečega človeka. In zdajci je Prsten, kakor v zvezi z njegovimi besedami, ugledal skozi okno, da so dvorska cerkev in strehe bližnjih poslopij zažarele v daljnem žaru.

Na tihem je sunil Koršuna, ki se je za en korak približal Ivanu Vasiljeviču.

"Indra-zvør", je nadaljeval Prsten, "je zver vseh zveri; ona hodi v podzemlju kakor solnčece pod nebom. Ona z rogom koplje vlažno mater zemljo in izkoplje vse globoke studence; ona izpušča reke, potoke, očišča vrelce in studence, daje ljudem vodo za pitje in pranje. Alatir-kamen je vsem kamnom oče; na belem kamnu Alatiru je počival sam Jezus Kristus, Car nebeški, in se je razgovarjal z dvanajstimi apostoli, ustanavljal vero krščansko. Ustanovil je vero na kamnu, razsejal knjige po vsem svetu, Cipresa je vsemu drevju mati. Iz tega drevesa cipresovega je bil izrezan čudovit sveti križ. Na tem oživljajočem križu je bil razpet sam Jezus Kristus, sam Car nebeški, med dvema tatoma, dvema razbojnikoma. Čibrije je vsem zelem mati. Ko je bil Kristus Bog razpet na križu, takrat je šla Mati božja, Bogorodica, k svojemu sinu razpetemu; iz njenih oči so solze padale na zemljo in iz teh solza, prečistih solza, se je zarodila in izrasla mati zel čibrije. Iz tega čibrija, iz njegove korenine, rezljajo pri nas v Rusiji čudovite križe in nosijo jih starci menihi, nosijo jih možje blagoverni."

Tukaj je Ivan Vasiljevič globoko vzdihnil, a oči ni odprl. Požar je žarel čezdalje bolj. Prsten se je pričel bati, da nastane hrup prej, nego prideta do ključev. Ker se ni upal premakniti z mesta, da bi car njegovega pregiba ne opazil po glasu, je Koršun pokazal na požar, potem pa na spečega Ivana ter nadaljeval:

"In poklonili so se mu vsi carji: Hvala ti, silni car, premodri car David Javsijevič! Lepo znaš govoriti na pamet, govoriš, kakor bi čital! In reče car Volodimer: Silno si moder, car David Jevsijevič, a povej še to in razloži: Sinoči sem jaz malo spal, malo spal, a mnogo sanjal: kakor da bi bili prišli skupaj dve zveri, ena bela zver in druga siva zver, in bi se trgali med sabo in bi zmagovala bela zver. - In odgovoril je premodri car, premordi car David Javsijevič: Kaj se ti zdi, Volodimer car, Volodimer Volodimerič! Nista prišle skupaj dve zveri in se trgali med sabo. Zgodilo se je to pri nas na sivi zemlji, na sivi zemlji, v sveti Rusiji. Prišli sta

skupaj pravica in krivica. Tista bela zver - to je pravica, a tista siva zver — to je krivica. Pravica je premagala krivico, pravica je šla k Bogu v nebesa, krivica pa je ostala na sivi zemlji. In kdor se drži pravice, ta si pridobi carstvo nebeško; kdor pa se drži krivice, ta je izročen večnim mukam. . .”

Tedaj se je zaslišalo lahno hropenje Ivana. Koršun je iztegnil roko proti carjevem vzglavju; Prsten pa je stopil bliže k oknu, a da bi z nenadnim molkom ne prekinil spanja Ivanovega je nadaljeval svojo pri-povedko z istim enakomernim glasom:

“In priklonili so se mu vsi carji: Hvala ti, silni car, premodri car, premodri car David Jevsijevič! Še to, gosudar, nam povej; Kateri grehi bodo odpuščeni in kateri grehi ne bodo odpuščeni? In odgovoril jim je premodri car, premodri car David Jevsijevič: Odpuščeni bodo vsi grehi, a za tri grehe je težka pokora: kdor se speča s krstno kumo, kdor zmerja očeta in mater, kdor. . .”

Ta hip je car nenadoma odprl oči. Koršun je odmaknil roko, a bilo je že prepozno: njegovo oko se je ujelo z očesom Ivanovim. Nekaj časa sta nepremično gledala drug drugega, kakor bi ju drugega k drugemu ve-zala čarobna sila.

“Slepa!” je rekel naenkrat car in planil pokonci. “A tretji greh - ako se kdo preobleče za berača in stopi v carjevo spalnico!”

In je sunil Koršuna z ostro palico v prsi. Razbojnik je zgrabil za pa-lico, se opotekel in padel.

“Hej!” je zakričal car in potegnil ostrino Koršunu iz prsi.

Noter so planili opričniki rožljaje z orožjem.

“Primate ju!” je rekel Ivan.

Kakor divji pes se je vrgel Maljuta na Prstena, toda Ataman ga je z nenavadno gibčnostjo udaril s pestjo pod srčno jamico, z ного izbil ok-nico in skočil na vrt.

“Obkolite vrt! Lovite razbojnika!” je zarjul Maljuta, zvijaje se od bolečin in z obema rokama držeč se za život.

Medtem so bili opričniki vzdignili Koršuna.

Ivan je stal v črnem koretlju, izpod katerega se je svetil verižni oklep, s tresočo se palico v roki in upiral grozni pogled v ranjenega razbojnika. Preplašeni služabniki so držali prižgane sveče. Skozi razbito okno je bilo videti požar. Vsa Sloboda je bila na nogah; v daljavi je votlo zvonilo plat zvona.

Koršun je stal tu, podpiran od opričnikov, z naježenimi obrvmi in po-vešenimi očmi; kri mu je v širokih progah barvala košuljo.

“Slepec!” je rekel car. “Govori, kaj si nameraval z mano?”

“Ničesar ne bom tajil!” je odgovoril Koršun. “Hotel sem dobiti ključe od tvoje zakladnice, tebi pa nisem hotel ničesar.”

“Kdo te je poslal? Kdo so tvoji tovariši?”

Koršun je brez strahu pogledal Ivana.

"Nada naša, pravoslavni car! Ko sem bil mlad, sem pel pesem: "Ne šumi, mati vlažna ti dobrova!" V tej pesmi vpraša car dobrega mladca, s kom je ropal? In mladec odgovori: Imel sem štiri tovariše: prvi moj tovariš je črna noč, drugi moj tovariš. . ."

"Dosti!" mu je segel v besedo Maljuta. "Videl bom, kako boš pel, ko te prično trgati na tezalnici in vleči na kozla. - A za vruga!" je nadaljeval in gledal Koršuna. "To kuštravo glavo sem pa že nekje videl!"

Koršun se je nasmehnil in se priklonil Maljuti.

"Videla sva se, batjuška Maljuta Skurlatič; videla sva se, ako se spominjaš, pri Nečisti luži. . ."

"Homjak!" ga je prekinil Maljuta ter se obrnil k svojemu konjarju. "Vzemi s sabo tega starca, pomeni se z njim in poprosi ga, naj ti pove, zakaj je prišel k njega carski milosti. Takoj pridem za tabo v mučilnico."

"Pojdiva, stara grča!" je rekel Homjak in zgrabil Koršuna za vrat. "Pojdiva skupaj, da se lepo pomeniva!"

"Stoj!" je rekel Ivan. "Maljuta, čuvaj mi tega starca. On ne konča na mučilnici. Zanj si izmislim primerno usmrčenje, o kakršnem še ni nihče čul in kakor ga še ni bilo, - tako kazen, da se boš sam čudil, oče paraklisiarh!"

"Zahvali se carju, pes!" je rekel Maljuta Koršunu in ga sunil, "zato, ker boš morda še nekaj časa živel. To noč ti bomo samo člene preobrnil!" In skupno s Homjakom je odpeljal razbojnika iz spalnice.

Medtem je bil Prsten porabil splošno zmedo, splezal čez leseno vrtno ograjo in zbežal na trg, kjer se je nahajala ječa. Trg je bil prazen; vse ljudstvo je drlo k požaru.

Previdno plazječ se ob steni ječe, se je Prsten spotaknil ob nekaj mehkega, se pripognil in obtipal ubitega človeka.

"Ataman!" mu je pošepetal, stopivši k njemu, tisti rdečelasi pevec, ki ga je bil ustavil zjutraj. "Stražnika sem zabodel jaz! Daj hitro ključe; odprimo ječo in z Bogom. K požaru pojdem ropat z dečaki. Kje pa je Koršun?"

"V carjevih rokah!" je odgovoril Prsten pretrgano. "Vse je izgubljeno! Zberi dečake in zbežite! Tiho; kdo je?"

"Jaz!" je odgovoril Mitka in se je odtrgal od stene.

"Poberi se, budalo! Iztegni noge! Vsi odidite iz Slobode! Zbirališče je pri krivem hrastu!"

"A knez?" je vprašal Mitka zategnjeno.

"Budalo! Ali slišiš? Vse je izgubljeno! Ded je ujet, ključev nismo dobili!"

"Kdo pa pravi, da je ječa zaprta?"

"Kako da ne? Kdo jo je pa odprl?"

"I, jaz!"

"Kaj praviš, butec? Govori pametno!"

"Kaj pa naj govorim? Pridem - tukaj nikogar; stražnik leži in noge moli od sebe. Pa si mislim: no, bom pa poskusil, če so vrata trdna. Upri sem se vanje s pleči, pa so z žebli vred skočila iz tečajev!"

"Ej, ti budalo!" je veselo vzkliknil Prsten. "Resnična je beseda: da tepci svet nosijo! Oj tepček, tepček! Oj butec, butec ti tak!"

In Prsten je Mitko prijel za sence in ga poljubljal na obe lici; tudi Mitka je cmokaje stegnil svoje debele ustnice, potem pa se hladnokrvno obrisal ob rokav.

"Pojdi z mano, strela ti taka! A ti, balalajka, počakaj tu! Če kdo pride, zažvižgaj!"

Prsten je stopil v ječo. Za njim se je valil Mitka.

Za prvimi vrati so bila dvojna druga vrata, a so se, ker so bila manj trdna, še prej vdala pod junaškim pritiskom Mitke.

"Knez!" je rekel Prsten, ko je stopil v podzemlje. "Vstani!"

Serebrjani je pomislil, da so ga prišli odpeljati na morišče.

"Ali je res že jutro?" je vprašal. "Ali ne moreš pričakati zarje, Maljuta?"

"Jaz nisem Maljuta!" je odgovoril Prsten. "Jaz sem tisti, ki si ga rešil smrti. Vstani, knez! Čas je drag! Vstani, popeljem te van!"

"Kdo si, je rekel Serebrjani. "Ne poznam tvojega glasu."

"Ni čuda, bojar," kako bi se me spominjal! Samo vstani! Ne smemo se muditi!"

Serebrjani ni odgovoril. Mislil si je, da je Prsten eden izmed Maljutovih rabljev, in je imel njegove besede za posmeh.

"Ali mi ne verjameš, knez?" je nadaljeval ataman nejevoljno. "Spomni se na Medvedovko, spomni se Nečiste luže! Jaz sem Vanjuha Prsten!"

Veselje je zaigralo Serebrjanemu v prsih. Zaigralo mu je srce in vztrepetalo od ljubezni do prostosti in življenja. V njegovih mislih so se v pisanih barvah pojavili gozdi in polja, nove slavne bitke in kot solnce se mu prikazal jasni obraz Helene.

Že se je bil dvignil s tal, že bil odločen slediti Prstenu, ko se je nenadoma spomnil carju dane prisege, in kri mu je busknila k srcu.

"Ne morem!" je rekel. "Ne morem s teboj! Obljubil sem carju, da ne pojdem odtod brez njegove volje in da kjerkoli počakam njegove sodbe!"

"Knez!" mu je odgovoril strmeči Prsten. "Nimam časa razgovarjati se s tabo. Moji ljudje čakajo; vsak trenutek nas lahko stane glavo! Jutri boš usmrčen, sedaj je še čas, vstani in pojdi z nami!"

"Ne morem!" je mračno ponovil Serebrjani. "Obljubil sem in mu poljubil križ!"

"Bojar!" je vzkliknil Prsten in glas se mu je spremenil od jeze. "Ali se norčuješ iz mene, ali kaj? Zaradi tebe sem zažgal Slobodo, zaradi tebe sem ugonobil svojega najboljšega človeka, zaradi tebe morda mi vsi položijo glave, a ti hočeš ostati? Ali smo zaman prišli sem? Ali nas imaš za glumače? Rač bi videl, kdo bi se norca delal iz mene! Reci zadnjič ali greš ali ne greš?"

"Ne!" je odločno odgovoril Nikita Romanovič in je legel na vlažna tla.

"Ne?" je ponovil Prsten in stisnil zobe. "Ne? Potem pa ne bo po tvoji volji! Mitka, zgrabi ga siloma!" In Ataman se je vrgel na kneza in mu je s pasom zavezal usta.

"Sedaj se ne boš več prepiral!" je rekel jezno.

Mitka je vzel Nikito Romanoviča v naročje in ga kakor majhno dete odnesel iz ječe.

"Hitro! Pojdimo!" je rekel Prsten.

V eni izmed ulic so naleteli na opričnike.

"Koga nesete?" so vprašali.

"Slobodskega, pri požaru ga je poškodoval tram!" je odgovoril Prsten. "Nesemo ga v bolnico!"

Pri izhodu iz Slobode jih je ustavil, stražnik. Hoteli so iti mimo; stražnik je odprl usta, da bi zakričal, a Prsten ga je udaril s kistenom. Zvalil se je, ne da bi kriknil.

Razbojniki so odnesli kneza iz Slobode brez nadaljnjih zaprek.

22. SAMOSTAN

Maksima smo zapustili v deževni noči, ko je odhajal iz Aleksandrove Slobode. Kosmati Bujan je lajal in skakal okrog njega ter se veselil, da se mu je posrečilo utrgati se z verige.

Ko je Maksim zapuščal očetni dom, si ni mogel določiti še nobenega cilja. Hotel se je samo odtrgati od osovraženega življenja carjevih ljubljencev, od njih nepoštenih zabav in vsakdanjih usmrčevanj. Pustivši za sabo strašno Slobodo, se je Maksim izročil svoji usodi. Od početka je priganjal konja, da bi ga ne dohiteli očetovi hlapci, ako bi Maljuti prišlo na misel, da bi poslal za njim zasledovalce. Kmalu pa je krenil na vaško pot in pričel jezdit v koraku.

Proti jutru je vihar ponehal. Na vzhodu je nebo pordelo in Maksim je pričel jasneje razločevati predmete. Ob straneh pri poti so rastle košati hrasti, med njimi so se videli leskovi grmi. Bilo je hladno; deževne kaplje so se stekale z dreves in leno udarjale na široke liste. Kmalu so drobne ptice zaprhutale in zaščebetale v zelenju; detal je potrkal na suho drevo, vrhove hrastov je pozlatilo vzhajajoče solnce. Priroda se je oživljala čedalje bolj; konj je stopal živahneje. Pred Maksimom se je razprostrla rodna Rusija; veselo bi bil lahko dihal v njenem svobodnem prostranstvu, a toga mu je legla na srce - široka ruska toga. Mislil je na zapuščeno mater, na svojo osamljenost, na marsikaj, česar si niti sam ni bil svest; zamislil se je in v zamišljenosti zapel zategnjeno pesem. . .

Čudovite so presrčne ruske pesmi! Neznatne so njih besede; besede so samo pretveza; ne z besedami, marveč samo z glasovi se izražajo globoka, neizmerna čustva.

Tako je Maksim, gledajoč na zelenje, na nebo, na ves božji svet, pel o svoji žalostni usodi, o zlati svobodi, a vlažni materi dobri. Veleval je konju naj, ga ponese v čudežne daljne kraje, kjer je suho brez vetra in zebe brez mraza. Naročil je vetru naj mu pozdravi mater. Pričel je s

prvim predmetom, ki mu je prišel pred oko, in je izpovedal vse, kar mu je prišlo na misel. A glas je govoril več nego besede, in če bi bil kdo slišal to pesem, bi mu bila prodrila v dušo in bi mu često ob času žalosti prihajala na misel. . .

Ko je nazadnje toga globokeje pričela prevzemati Maksima, je krepkeje prijel za vajeti, si popravil čapko, zažvižgal, zavriskal in pogl konja v dir.

Kmalu so se pred njim pokazale bele samostanske stene.

Samostan je stal na pobočju s hrasti obrastlega hriba. Zlate kupole in vzorkovni križi so se črtali na zelenju hrastov in na sinjem nebu.

Maksimu je prišel nasproti oddelek samostanskih služabnikov v čedalah in verižnih oklepih. Šli so korakoma in peli psalm: "Ljubim te, Gospod, ti moja moč!" Začuvši svete besede, je Maksim ustavil konja, snel čapko in se prekrizal.

Pod goro je tekla majhna rečica. Nekaj mlinov je v njej vrtelo svoja kolesa. Na bregu so se pasle pisane črede krav.

Vse okrog samostana je dihala tak mir, da se je oboroženi obhod zdel odveč. Celo ptice na hrastih so žvrgolele nekako polglasno, veter ni šumljal v listih, samo cvrčki, skriti v travi, so škripali brez prestanka. Težko si je bilo misliti, da bi zlobni ljudje mogli motiti ta mir.

"Tu si odpočijem!" je pomislil Maksim. "Za temi stenami se pomudim nekaj dni, dokler me oče ne neha iskati. Pri spovedi odkrijem predstojniku svojo dušo, morda mi da za nekaj časa pribežališče".

Maksim se ni zmotil. Stari igumen (opat), z dolgo sivo brado, krotkim pogledom, iz katerega je gledalo popolno nepoznanje posvetnega življenja, ga je sprjel prijazno. Dva služabnika sta prijela utrujenega konja za uzdo. Tretji je prinesel kruha in mleka za Bujana; vsi so se radostno prizadevali okrog Maksima. Opat ga je povabil na obed, a Maksim se je hotel predvsem izpovedati.

Starec ga je pogledal z vprašujočim pogledom, kolikor so mu to dovoljevale dobrosrčne oči, ter ga molče peljal čez obširno dvorišče k nizki cerkvi z eno samo kupolo. Šla sta mimo nagrobnih križev in mimo dolge vrste s cveticami obsajenih grobov. Nasproti prihajajoči bratje so se jima molče klanjali. Plošče grobnic so zvenele pod Maksimovimi koraki; visoka trava je poganjala med ploščami in zakrivala polovico napisov, polnih vdanosti; vse je spominjalo na trohljivost življenja, vse je klicalo k molitvi in premišljevanju. Cerkev, v katero je opat peljal Maksima, je stala sredi starih hrastov in njih stoletne veje so skoro popolnoma zakrivala ozka, podolgasta okna, ki so propuščala svetlobo skozi zaprašeno sljudo, vdeleno v majhne svinčene oknice.

Ko sta vstopila, ju je objel hlad in mrak. Samo skozi eno okno, ki je bilo zasenčeno manj od drugih, so poševni prameni svetlobe padali na stensko sliko sodnega dne. Drugi deli cerkve so bili zaradi tega videti še mračnejši; tu in tam so se v jarkem svitu lesketala srebrna jabolka lesencev, svetniški osviti na slikah in s srebrom všiti križi, tropari in kondaki (kratke zahvalne pesmi svetnikom) na črnem žametu, ki je pokrival grobnico knezov Borotinskih, ustanoviteljev samostana. Pozlata na iz-

rezljanih travah ikonostasa (stene pred oltarjem) je bila na nekaterih mestih podobna oglju, ki tli pod pepelom in bo vsak čas splamtelo. Dišalo je po vlažnosti in kadilu. Polagoma se je Maksimov vid navadil polmraka in je jel razločevati druge podrobnosti v cerkvi; nad carskimi vrati (srednja sveta vrata, ki vodijo k Najsvetejšemu) je bilo videti Zveličarja v njegovem veličastvu, obdanega s kerubini in serafini, nad njim pa šestnajst poglavitnih praznikov. Glavna slika je predstavljala Ivana Krstnika, krilatega in v skledi držečega svojo odsekano glavo. Na stranskih vratih je bila preprosto in nevesče naslikana povest o izgubljenem sinu, borba med smrtjo in življenjem ter konec duše pravičnika in grešnika.

Te mračne slike so imele globok vtis na Maksima; vsi pojmi o ponižnosti duha, o brezpogojni pokorščini roditeljski oblasti, vsa načela, v katerih je bil vzgojen, so znova oživela v njem. Podvomil je, je li prav storil, da je odšel od očeta zoper njegovo voljo? Vest mu je odgovarjala, da je imel prav, a kljub temu le ni bila mirna. Slika sodnega dne je pretresla njegovo domišljijo. Kadar je senca hrastovih listov, ki jih je zunaj gibal veter, trepetala kakor gibka mreža po steni, se mu je zdelo, da grešniki in hudobci, naslikani v človeški velikosti hlepe po osveti in se gibljejo.

Sveta groza mu je pretresla srce. Padel je na obraz pred opata.

"Oče moj!" je rekel. "Jaz sem gotovo velik grešnik!"

"Moli," je odgovoril krotko starec. "Veliko je božje usmiljenje; mnogo ti pomore kesanje, sin moj!"

Maksim je zbral svoje sile.

"Težak je moj prestopek," je pričel s trepetajočim glasom. "Oče moj, poslušaj me! Strah me je izreči: moja ljubezen do carja se mi je uprla, moje srce se je obrnilo od njega!"

Opat je strmeč pogledal Maksima.

"Ne zavrzi me, oče moj!" je nadaljeval Maksim. "Poslušaj me! Dolgo sem se boril sam s sabo, dolgo sem molil pred svetimi ikonami (podobami). V svojem srcu sem iskal ljubezni do carja, pa je nisem našel!"

"Sin moj," je rekel opat in sočutno gledal Maksima, "mogoče, da je satanova skušnjava omračila tvojo razsodnost; ti obrekuješ samega sebe. To je nemogoče, da bi sovražil carja. Mnogo velikih grešnikov sem izpovedal v tej cerkvi; bili so med njimi cerkveni tatovi in ubijalci, a ni ga bilo takega, ki bi bil zakrivil sovraštvo do carja."

Maksim je prebledel.

"Torej sem večji grešnik od cerkvenega tatu in ubijalca!" je vzkliknil. "Oče moj, kaj naj storim? Pouči me, izpametuj me, moja duša je razdvojena!"

Starec je gledal izpovedovanca in se čudil čezdalje bolj.

Pravilno Maksimovo obličje ni kazalo niti ene zlobne ali zločinske poteze. Bilo je to skromno obličje, polno dobrodušnosti in smelosti, eno tistih ruskih obličij, kakršna najdeš še sedaj med Moskvo in Volgo, v krajih, ki so oddaljeni od večjih cest, kamor še ni prodrli mestni vpliv.

"Sin moj," je nadaljeval opat, "ne verjamem ti, ti obrekuješ samega sebe. Ne verjamem, da bi se bilo tvoje srce odvrnilo od carja. To ni mogoče. Le pomisli: car nam je več nego oče, četrta božja zapoved pa veli spoštovati očeta. Povej mi, moj sin, ali slušaš božje zapovedi?"

Maksim je molčal.

"Moj sin, ali spoštuješ svojega očeta?"

"Ne!" je rekel Maksim komaj slišno.

"Ne?" je ponovil opat, se odmaknil in se prekrižal.

"Ti ne ljubiš carja? Ti ne spoštuješ očeta? Kdo pa si?"

"Jaz..." je rekel mladi opričnik, "jaz sem Maksim Skuratov, sin Skuratova-Bjelskega!"

"Sin Maljute?"

"Da," je rekel Maksim in zaihtel.

Opat ni odgovoril. Žalostno je stal pred Maksimom. Nepremično so gledali nanju mračni obrazi svetnikov. Grešniki na sliki sodnega dne so žalobno dvigali roke proti nebu, toda vse je molčalo. Cerkveni mir je motilo samo ihtenje Maksima, ščebet lastovic pod stropom in včasih polglasna beseda med tiho molitvijo, ki jo je sam zase govoril opat.

"Sin moj," je nazadnje rekel starec, "povej mi vse po vrsti, ničesar mi ne utaji; kako je prišlo, da si izgubil ljubezen do gosudarja?"

Maksim je pripovedoval o svojem življenju v Slobodi, o poslednjem razgovoru z očetom in svojem nočnem odhodu.

Govoril je počasi, s prestanki; večkrat je pomislil, da bi ničesar ne pozabil in ničesar ne utajil pred duhovnim očetom svojim.

Ko je končal pripovedovanje, je zaprl oči in si dolgo ni upal ozreti se na opata, pričakujoč svoje obsodbe.

"Toda ali si mi povedal vse?" je rekel opat. "Ali nič drugega ne teži tvoje duše? Ali nisi ničesar nameraval proti carju? Ali nisi ničesar nameraval proti sveti Rusiji?"

Maksimu so se zbliskale oči

"Moj oče, prej si dam odsekati glavo, preden bi ji pustil kaj misliti proti domovini! Grešen sem, ker nisem ljubil gosudarja, izdajalec pa nisem!"

Opat ga je pokrnil z epitrahilom (štolo).

"Hlapcu božjemu Maksimu so odpuščeni grehi," je rekel. "Odpuščajo se mu prostovoljni in neprostovoljni grehi!"

Tiho veselje je prevzelo Maksimu dušo.

"Sin moj," je rekel opat. Tvoja izpoved te je očistila!! Sveta cerkev ti ne šteje v greh, da si zapustil Slobodo. Bežati pred izkušnjo sme in mora vsakdo. Toda boj se, da te ne zapelje vrag človeškega rodu. Boj se zgleda Kurbskega, kateri je iz visokega ruskega bojarja postal posoda satana!"

"Usmiljeni Bog", je z vzdihom nadaljeval starec, "je za velike naše grehe nad nas poslal hude čase. Ne smemo s človeškim modrovanjem soditi o Njegovi nedoumni previdnosti. Kadar nas Gospod udari z lakoto in telesnimi težavami, kaj nam preostaja drugega, kakor moliti in se pokoriti Njegovi sveti volji? Tako nam sedaj vlada nemilostljiv in grozen car. Ne vemo, zakaj nas mori in uničuje; vemo samo toliko, da je poslan

od Boga, in ponižno klanjamo glavo — ne pred Ivanom Vasiljevičem, ampak pred voljo Njega, ki ga je poslal. Spomnimo se preroških besed: "Če se kaka dežela opraviči pred Bogom, pošlje ji carja in sodnika pravičnega in dobrote vsake vrste; če pa se kaka dežela pregreši pred Bogom, pošlje ji carja in sodnika krivičnega in udari to deželo z vsemi nadlogami."

"Ostani pri nas, moj sin; živi z nami! Ko pride zate čas odhoda, bom molil s svojimi brati, da ti Bog olajša pot povsod, kjer boš hodil. Sedaj pa," je dobrodušno nadaljeval opat in snel epitrahil; "sedaj pa pojdiva v obednico. Po duhovni hrani ne odkloniva telesne. Imamo izvrstne ščuke in karase. Pokusil boš našo skuto in pil z nami čemževo medico na zdravje gosudarja in visokočastitega vladike!"

In v prijateljskem razgovoru je peljal starec Maksima v obednico.

23. NA CESTI

Tiho in enakomerno je potekalo samostansko življenje.

Ob prostem času so menihi nabirali zelišča in sestavljali zdravilne čaje. Drugi so se bavili s slikarstvom, izrezovali iz ciprese križe in svete podobe, barvali in zlatili lesene čaše.

Maksimu so se priljubili dobri menihi. Niti opažal ni, kako je potekal čas. A minil je teden in odločil se je oditi. Že v Slobodi je slišal Maksim o novih napadih Tatarjev v rjazanske kraje in je že zdavnaj hotel skupno z Rjazanci poskusiti nad sovražniki svojo bojno srečo. Ko je povedal opatu, se je starec razžalostil.

"Kam bi hodil, sin moj?" je rekel. "Vsi te ljubimo, vsi smo se te navadili. Kdo ve, če tudi tebe ne obišče milost božja, da ostaneš z nami za zmerom? Slušaj, Maksim, ne hodi od nas!"

"Ne morem, oče moj! Že dolgo me usoda kliče v daljne kraje. Že dolgo slišim brnenje tatarskega loka in včasih, kadar se zamislim, se mi zdi, kakor da bi mi puščica zažvižgala mimo ušes. In to brnenje, ta žvižg me vleče in vabi!"

In opat ni več zadrževal Maksima, opravil je zanj popotne molitve, ga blagoslovil in žalostno so se poslovili od njega bratje.

In zopet se je Maksim znašel na konju sredi zelenega gozda. Kakor prej, je Bujan skakal okrog konja in veselo pogledoval Maksima. Naenkrat pa je zalajal in stekel naprej. Že je bil Maksim zgrabil za sabljo, pričakujoč slabega srečanja, ko se je na ovinku pojavil jezdec v žoltem kaftanu, s črnim dvoglavim orlom na prsih.

Jezdec je jahal v dir, veselo žvižgal in držal na pisani rokavici belega sokola s kapuco in kraguljčki.

Maksim je spoznal carskega sokolnika.

"Trifon!" je vzkričnil.

"Maksim Grigorič!" je veselo odgovoril sokolnik. "Na dobro zdravje! Kako se počuti tvoja milost? Torej tukaj hodiš, Maksim Grigorič! Mi v Slobodi smo pa mislili, da si se izgubil bögve kam. In kako se je razjezil tvoj oče! Sam Bog nas varuj! Strašno je bilo to gledati! Pa še mnogo drugega pripovedujejo o tvojem očetu, o carječu in o knezu Serebrja-

nem. Človek sam ne ve, komu bi verjel. No, hvala Bogu, da smo te našli, Maksim Grigorjevič! Kako bo vesela tvoja mamica!"

Maksimu ni bilo všeč srečanje s sokolnikom. A Trifon je bil dober deček in je znal molčati, če je bilo treba. Maksim ga je vprašal, ali je že dolgo časa iz Slobode.

"Teden dni bo že, odkar je Adragan odletel s polja!" je odgovoril sokolnik in pokazal na svojega sokola. Sicer pa tega menda niti ne veš, Maksim Grigorjič. Ej, koliko sem prestal strahu, ko se je car razsrdil nad mano! A usmilil se me je usmiljeni Bog in sveti mučenik Trifon je naredil čudež z mano!"

Sokolnik je snel kapo in se prekrizal.

"Veš, Maksim Grigorjič, gosudar se je podal, teden dni bo tega, na ptičji lov. Dvakrat je izpustil Adragana. Tretjikrat pa je sokola na nesrečo obsedla trma. Pričel je ubijati sokole, ubil je Smišljana in Kružka, potem pa zbogom. Še do deset bi ne bil naštel, pa ti je bil že izginil izpred oči. Udrl sem za njim, kam? Zginil je, sam vrag ve, kam in kako! Nato pa je višji sokolnik naznanil carju, da se je Adragan izgubil. Car me da poklicati, pa pravi, češ, ti, Triška, si s vojo glavo odgovoren zanj. Če ga dobiš, bo dobro zate, če ne, izgubiš glavo. Kaj naj počnem? Batjuška car ne pozna šale! Šel sem iskat Adragana. Šest dni sem se ubijal, že mi je postajalo neprijetno okrog vratu. Treba se bo ločiti od glave, sem si mislil. Pričel sem jokati, in sem tako dolgo jokal, da sem v gozdu zaspal. Komaj sem zaspal, sem imel v sanjah prikazen: skozi drevje se je zasvetilo in zvonjenje se je slišalo po gozdu. In ko sem slišal to zvonjenje, sem v spanju rekel sam pri sebi: Adraganovi kraguljčki zvonkljajo. Pogledam: pred mano sedi na belem konju, ves oblit od svetlobe, mlad vojščak in drži Adragana v roki. — "Trifon!" pravi jezdec. Ne išči tu Adragana. Vstani in poidi k Moskvi, v Lazarjev okraj. Tam stoji smreka in na tej smreki sedi Adragan. Zbudil sem se in - sam ne vem, kako - jasma mi je bilo, da je bil vojščak sveti mučenik Trifon. Skočil sem na konja in dirjal proti Moskvi. Ali mi verjameš, Maksim Grigorjič? Ko pridem na tisti kraj, kaj vidim? Res je bila tam smreka in na smreki je sedel moj Adragan, natančno tako, kakor je govoril svetnik."

Sokolniku se je tresel glas in debele solze so mu kapale iz oči.

"Maksim Grigorjič", je pristavil in si brisal solze, "četudi prodam vse, kar imam, do zadnjega, če grem tudi v večno sužnost, svojemu patronu postavim kapelo! Prav tam jo postavim, kjer sem našel Adragana! In sliko dam naslikati na steno, natančno tako, kakor se mi je prikazal svetnik: na belem konju z visoko dvignjeno roko, na njej pa belega sokola. Ukazal bom tudi otrokom in vnukom slaviti ga, moliti k njemu in mu postavljati poslikane sveče, ker ni hotel moje pogube, temveč je rešil svojega sužnja klade! Le poglej," je nadaljeval sokolnik, gledajoč sokola, "to je Adragan, zdrav kakor je bil! Čakaj, da ti snamem kapico! Kaj pa kričiš? Zletel bi rad, kaj ne? Ne, bratec, počakaj! Dovolj si se naletal, ne spustim te!"

In Trifon je s prstom podražil sokola.

"Le poglej, kako je hud! In kako popada! Pa kako kriči! Gotovo ga je slišati vrsto daleč!"

Sokolnikovo pripovedovanje je ganilo Maksima.

"Vzemi tudi moj prispevek," je rekel in vrgel Trifonu v čapo pet zlatnikov. "To je ves moj denar; jaz ga ne potrebujem, ti pa boš moral še do-
sti zbirati za kapelo."

"Naj ti Bog poplača, Maksim Grigorič! S tvojim denarjem ne postavim samo kapele, ampak celo cerkev. Ko pridem domov v Slobodo, opravih zahvalno molitev in pojdem k obhajilu za tvoje zdravje! Za vedno bom tvoj sluga, Maksim Grigorič! Ukaži, kar hočeš!"

"Poslušaj, Trifon! Napravi mi uslugo, saj ni težka. Ko prideš v Slobodo, ne zini nikomur, da si me srečal. Čez tri dni pa pojdi k materi in ji reci — a med štirimi očmi, da ne bo nihče čul — reci ji, da je njen sin, hvala Bogu, zdrav in da se ji klanja do tal."

"Samo to, Maksim Grigorič?"

"Poslušaj dalje, Trifon. Na daljno pot odhajam. Morda se ne vrnem kmalu. Ako ti ni nadležno, oglasi se tam in tam pri materi in reci ji vsakikrat: slišal sem, ji reci, od ljudi, da je tvoj sin z božjo pomočjo zdrav; in da ne žaluj po njem! In če mati vpraša, od kakšnih ljudi si slišal? — ji reci: slišal sem od moskovskih ljudi, njim pa so povedali drugi ljudje, kakšni ljudje, tega ne govori, da ti ne pridejo na sled; samo, da bo mati vedela, da sem zdrav."

"Torej se, Maksim Grigorič, res ne vrneš v Slobodo?"

Ali se vrnem ali ne, to ve sam Bog; samo nikomur ne povej, da si me srečal."

"Zanesi se name, Maksim Grigorič, ne povem nikomur. Toda ker odhajaš na daljno pot, ne vzamem tvojega denarja, Bog bi me kaznoval!"

"Čemu mi bo denar? Saj nismo v basurmanski deželi!"

"Reci, kar hočeš, Maksim Grigorič, toda denarja ne morem vzeti. Če bi šel domov, bi bilo kaj drugega. Tako pa, ali naj te oskubem na cesti kakor kak razbojnik? Stori, kar hočeš, ne vzamem ga, če me ubiješ!"

Maksim je skomignil z ramami in vzel iz Trifonove čapke nekaj zlatnikov.

"Če jih ti ne vzameš", je rekel, "jih vzame kdo drugi, jaz jih ne rabim."

Poslovil se je od sokolnika in jahal dalje.

Solnce je že pričelo zahajati. Dolge sence drevov so se daljšale in legale preko poljane. Poleg Maksima je šla njegova senca kakor temen velikan. Sedaj je drsela po travi, kjer pa je gozd silil na cesto, je polzela po grmih in drevju. Bujan je bil videti na senci, kakor ogromna pravljurna zver. Polagoma so Bujan, konj in Maksim izginili s trave in drevov; mračilo se je; tuintam se je pokazala bela megla; večerni hrošči so prilezli iz tal in pričeli brenčeče švigati po zraku. Mesec se je prikazal izza gozda; tamintam so se na temnečem se nebu užigale zvezde; v daljavi se je zasrebrilo nedogledno polje.

O domovina, domovina ti moja! Tudi meni se je prigodilo, da sem jezdil ob pozni uri po tvojih pustinjah. Enakomerno je stopal konj in se oddihal od obadov in dnevne vročine; topel veter je raznašal vonjavo cvetic in svežega sena, in bilo mi je tako sladko in tako žalostno, in premišljeval sem o preteklosti in sanjal o bodočnosti. Kako lepo je zvečer jezdit po samotnih krajih, sedaj po gozdu, sedaj po polju, popustiti vajeti, se zamisliti in gledati na zvezde!

Dobro uro je že jahal Maksim, ko je Bujan naenkrat dvignil nos po vetru in pričel mahljati z repom. Zadišalo je po dimu. Maksim se je spomnil na prenočišče in izpodbodel konja. Kmalu je zagledal nagnjeno kočo. Dimnika ni imela, dim je prihajal naravnost izpod strehe. V nizkem oknu se je svetila luč. Iz hiše je bilo slišati enakomerno petje. Maksim je zajahal k oknu. Videl je vso notranjost borne domačije. Goreča trska je razsvetljevala pohištvo; vse je bilo siromašno in staro. V stropu je tičal po strani gibljiv drog, na njegovem koncu pa je visela zibelka. - Kakih trideset let stara ženska, bleda in bolehná, je gugala zibelko in tiho pela. Poleg nje je sedel sključen mužik z redko brado in pletel čevlje iz ličja. Dva otroka sta jima lazila okrog nog.

Maksimu se je zazdelo, da poje žena v pesmi o njegovem očetu. Od kraja je mislil, da ni dobro slišal, kmalu pa ga je razločno presenetilo ime Maljute Skuratova. Strmeč je pričel poslušati.

Žena je pela:

"Spančkaj, spančkaj, dete moje,
dokler groza ne izgine
in še beda ž njo ne mine!
Baju, bajuški — baju!
spančkaj, dete, brez strahu!"

Bliža konec se nesreči,
skoro da glavo odseči
car Maljuti Skurlatovu,, zlému psu!
Baju, bajuški — baju,
spančkaj, dete, brez strahu!"

Vsa kri je Maksimu šinila v lice. Zlezal je s konja in ga privezal k plotu.

Glas je nadaljeval:

"Kaj ta zli pes je napravil:
starca svetca je zadavil,
svetca starca Filipa!
Baju, bajuški — baju
spančkaj, dete, brez strahu!"

Maksim se ni mogel več premagati in je sunil z nogo v vrata. Gospodarja sta se prestrašila, ko sta zagledala bogato opravo in zlato sabljo opričnika.

"Kdo ste?" je vprašal Maksim.

"Batjuška!" je odgovoril mužik, klanjajoč se od straha. "Meni, ne bodi hud, pravijo Fedot, gospodinji, ne bodi hud, batjuška, pa pravijo Marjeja!"

"Od česa pa živite, ljudje božji?"

"Ličje nabiramo, dragi, obutve pletemo in rešeta delamo. Kupci prihajajo in kupujejo.

"Ali prihaja malo ljudi sem?"

"Malo, batjuška, prav malo! Včasih se prigodi, da nimamo kaj v usta dejati. Ne vemo, ali bomo pomrli od gladu ali od nagote. Konjička pa nimamo, da bi blago zapeljali v mesto. Lansko leto so ga pojedli volkovi."

Maksim je sočutno pogledal mužika in njegovo ženo ter usul svoje zlatnike na mizo.

"Bog z vami, siromaki!" je rekel in prijel za vrata, da bi odšel.

Gospodarja sta mu padla k nogam.

"Dragi batjuška, kdo si? Povej nama, kdo si? Za koga naj moliva k Bogu?"

"Ne molita zame, temveč za Maljuto Skuratova. A povejta mi, ali je daleč do rjazanske ceste?"

"Saj prav to je rjazanska cesta, sokol ti naš, prav na njej smo. Prav na razpotju živimo. Tu naravnost drži muromska, na levo vladimirska, tu na desno pa v Rjazan! Ampak zdaj ne hodi na pot, naš dragi, ne hodi, ne hodi, ni čas za to; strašno so pričeli ropati po cesti. Včeraj so oplenili celo vrsto voz z vinom. Pa še to ljudje govore, da so se zopet pokazali Tatarji. Pre-noči pri nas, batjuška ti naš, oče ti naš! Bog te varuj, človeku se hitro kaj pripeti."

A Maksimu se ni hotelo ostati v hiši, kjer so še pred kratkim preklinjali njegovega očeta. Šel je dalje iskat drugega prenočišča.

"Batjuška!" sta kričala za njim gospodarja. "Vrni se, dragi, poslušaj naju! Slabo se ti bo godilo ponoči na tej cesti!"

A Maksim ju ni ubogal in je jahal dalje.

Prejezdil je nekaj vrst, kar se je Bujan naenkrat zagnal proti mračnemu grmu in pričel lajati tako jezno, tako uporno, kakor da bi čutil skritega sovražnika.

Zaman mu je Maksim žvižgal. Bujan se je zaganjal v grm, se vračal z naježeno dlako in se vnovič zaganjal naprej.

Maksim se je naveličal klicati ga; izdril je sabljo in obrnil konja naravnost proti grmu. Nekaj ljudi mu je skočilo z dvignjenimi gorjačami nasproti in sirov glas je zakričal:

"Dol s konja!"

"Tu imaš!" je rekel Maksim in udaril po tistem, ki mu je bil najbližji. Razbojnik se je opotekel.

"Pa še tole!" je nadaljeval Maksim in ga hotel udariti še enkrat, a sablja je ploskoma zadela ob krepelce drugega razbojnika in se razletela na dvoje.

"Ehe! Poglej no obleko! To je pa opričnik! Primate ga živega!" je zakričal sirov glas.

"Pa je res opričnik!" se je zadržal drugi. "Tega si pa privoščimo, fantje!"

"Hej, Hlopko! saj ti si marsikoga rad privoščiš!"

In tedaj so vsi naenkrat planili na Maksima in ga potegnili s konja.

24. UPOR RAZBOJNIKOV

Poldrugo vrsto od kraja, kjer je bil napaden Maksim, so sedele tolpe oboreženih ljudi okrog vinskih sodov z izbitimi dni. Čašice in brezove zajemalke so romale iz roke v roko. Plapolajoče grmade so razsvetljavale ostre poteze, razmršene brade in raznovrstne obleke. Bili so tu znani obrazi. Andruška, Vaska in rdečelasi pevec. Manjkalo pa je starega Koršuna. Med pitjem in praznjenjem čaš so se ga razbojniki pogostokrat spominjali.

"Ej," je rekel prvi. "Kaj je neki sedaj z našim dedom?"

"Saj vemo, kaj," je odgovoril drugi. "Po tezalnici ga trgajo ali ga imajo pa na pretreslici".

"Izdal pa ne bo nič, vrag stari; niti besedice ne bo črnil!"

"Gotovo ne bo črnil, ni take baze; lahko ga raztrgaš na kose, pa ne bo zinil!"

"Škoda, sive brade! Ataman je pa tudi pravi; seveda njemu se nič ni zgodilo, starega pa pusti na cedilu!"

"Kakšen ataman pa je to! Ali je to Ataman, ki svoje ljudi meni nič tebi nič pokončuje zaradi nekakšnega kneza!"

"Saj veš, da sta prijatelja s knezom. Saj sedaj spet sedita skupaj v eni koči. Ne govori tako o knezu. Če te sliši ataman, potem bo Bog nas varuj!"

"Kaj pa je, če me sliši! Kar naravnost mu povem, da sploh ni ataman! Koršun, to je pravi ataman! Bržkone ga Prsten ni nič kaj rad videl, zato ga je nalašč izdal!"

"Kdo ve, fantje, morda ga je pa res nalašč izdal!"

Votlo mrmranje je nastalo med razbojniki.

"Nalašč, nalašč ga je izdal!" jih je reklo več izmed njih.

"Kakšen knez, pa je to?" je vprašal eden izmed njih. "Čemu ga pa ima pri sebi? Ali čaka odkupnine zanj?"

"Ne, odkupnine že ne!" je odgovoril rdečelasi pevec. "Kneza je car razžalil, hotel ga je usmrtiti. Knez pa je od carja pobegnil k nam. V Slobodo Vas popeljem, fantje, pravi. Jaz vem, pravi, kje leži zakladnica. Vse opričnike posekamo, pravi, za klad pa razdelimo med sabo!"

"Tak tako? Zakaj nas pa ne pelje? Že tretji dan zaman tičimo tukaj! tukaj!"

"Zato nas ne pelje, ker imamo babo za atamana!"

"Ne, tega pa le ne govori, Prsten ni baba!"

"Če ni baba, potem je pa še nekaj hujšega! Za nos nas vodi, pa nič drugega!"

"Potemtakem", je rekel nekdo, "bi rad carski zaklad obdržal sam zase, mi pa da bi ga niti poduhali ne!"

"Tako je, Prsten nas hoče prodati, kakor je prodal Koršuna!"

"Pa ni naletel na prave!"

"In tudi starca noče rešiti!"

"Sicer pa, kaj pa nas Prsten briga? Tudi brez njega rešimo deda!"

"In se brez njega polastimo zaklada. Naj nas vodi knez!"

"Sedaj je tudi pravi čas zato. Pravijo, da je šel car na božjo pot. V Slobodi ni ostala niti polovica opričnikov!"

"Še enkrat zažgemo Slobodo!"

"Sloboščane posekamo!"

"Proč s Prstenom! Naj nas vodi knez!"

"Naj nas vodi knez! Naj nas vodi knez!" se je oglasilo od vseh strani.

Kakor grom so se valile te besede od tolpe do tolpe, se raznesle tja do zadnjih ognjev, vse se je dvignilo in zakipelo, vse je obkrožilo kočo, kjer je Srebrjani sedel v vročem razgovoru s Prstenom.

"Kakor hočeš, knez," je govoril ataman. "Jezi se, ali ne jezi, a ne izpustim te! Nisem te zato rešil ječe, da bi zopet glavo nesel na klado!"

"Nad svojo glavo sem samo jaz gospodar!" je odgovoril knez nejevoljno. "Kaj pa si me reševal ječe, če sedaj prav tako nimam proste volje!"

"Ej, knez, čas je velika stvar! Car se lahko premisli, lahko gre s tega sveta. Vse se lahko zgodi. Ko najhujše mine, potem greš lahko z Bogom na vse štiri strani. Kaj hočemo," je pristavil, videč rastočo nejevoljo Srebrjanega. "Najbrž ti je tako usojeno, da boš še dolgo živel na svetu. Svoje glaven si, Nikita Romanič, a tudi jaz se trdo držim svoje misli. Vse kaže, da je zadela kosa na kamen, knez!"

Ta hip so se glasovi razbojnikov oglasili prav pred kočo.

"V Slobodo, v Slobodo!" so kričali pijani predrzneži.

"Spustimo rdečega petelina v Slobodo!"

"Spustimo jih celo jato!"

"Osvobodimo Koršuna!"

"Osvobodimo deda!"

"Izvalimo sode iz kleti!"

"Izkopljimo zlato!"

"Posekajmo opričnike!"

"Posekajmo celo Slobodo!"

"Kje je knez? On naj nas vodi!"

"Naj nas vodi knez!"

"Če noče, na jesiko z njim!"

"Na jesiko! Na jesiko!"

"S Prstenom tudi!"

"S Prstenom tudi na jesiko!"

Prsten je planil pokonci.

"Ali jih vidiš, kaj nameravajo?" je rekel. "Že dolgo poslušam, kaj vpijejo. Kako so se razljutili, vražji sinovi! Sedaj jih sam vrag ne pomiri! Knez, zdaj ne gre več drugače; izšlo se je, kakor si ti hotel. Sedaj te ne zadržujem več; prost si, hodi kamor ti drago. Pojdi k njim in jim reci, da jih popelješ v Slobodo!"

Srebrjani je vzrastel.

"Kaj, da bi vas jaz peljal v Slobodo?" je rekel. "Lahko me prej raztrgate na kose!"

"Ej, knez, vsaj na videz se naredi tako. Ljudje so pijani, saj vidiš, jutri se iztreznijo!"

"Knez!" so kričali zunaj. "Ali slišiš? Pridi ven!"

"Pojdi ven, knez!" je ponovil Prsten. "Če vdero v kočo, bo še slabše!"

"Dobro," je rekel knez, odhajajoč iz kočice; "bom videl, kako me prisilijo, da jih popeljem v Slobodo!"

"Aha!" so zakričali razbojniki. "Je že tu!"

"Pelji nas v Slobodo!"

"Bodi naš ataman, sicer dobiš zanko za vrat!"

"Tako je!" so rjuli glasovi.

"Klanjamo se ti do tal!" so kričali drugi. "Bodi naš ataman, sicer te obesimo!"

"Bog ve, da te obesimo!"

Prsten je poznal naglo čud Serebrjanega in je hitro stopil za njim.

"Kaj vam je, bratje," je rekel. "Ali ste se noric najedli? Kaj pa se derete? Knez vas popelje kamor hočete; popelje vas čim se zdani. Sedaj pa pustite, da se njega milost naspi in tudi sami lezite. Dovolj ste se že veselili!"

"Kaj boš ti nam ukazoval!" se je zadril nekdo. "Ali si ti naš ataman?"

"Čujte, bratje!" so zakričali drugi. "On noče oddati atamanstva!"

"Potem pa na jesiko z njim!"

"Na jesiko, na jesiko!"

Prsten je švignil s pogledom po vsej tolpi in povsod videl same sovražne obraze.

"Vi tepci, taki," je rekel. "Ali se pulim za vaše atamanstvo? Izvolite si za vodjo, kogar hočete; jaz niti sam ne maram, mar ste mi vi!"

"Dobro!" je zakričal nekdo.

"Lepo je povedal!" je pristavil drugi.

"Mar ste mi!" je nadaljeval Prsten. "Ali je malo takih, kakor ste vi? Ali taka čast, biti vaš ataman? Če se mi bo ljubilo pojdem na Volgo, tam nabereh drugačnih kot ste vi!"

"Figo, prijatelj. Ne pustimo te od sebe; sicer bi nas še prodal, kakor si prodal Koršuna!"

"Ne pustimo te, ne pustimo! Ostani pri nas! Ubogaj novega atamana!"

Divje kričanje je prevpilo Prstenov glas.

Razbojnik ogromne rasti je stopil k Serebrjanemu s čašo v roki.

"Prijatelj!" je rekel in ga s široko dlanjo udaril po rami. "Zaigral si svojo glavo, postal si naš brat, napijva si in se poljubiva!"

Bog ve, kaj bi bil storil Serebrjani. Morda bi bil razbojniku izbil čašo iz rok in pijana tolpa bi ga bila raztrgala na kose. Na srečo pa so novi kriki odvrnili njegovo pozornost.

"Glejte, glejte!" se je oglasilo v tolpi "Opričnika so vjeli! Opričnika peljejo! Glejte, glejte!"

Iz gozdne globine je prihajalo nekaj ljudi v razcapanih oblekah z gorjačami v rokah. Peljali so s sabo zvezanega Maksima. Razbojnik, katerega je bil udaril s sabljo, je jezdil na Maksimovem konju. Spredaj je stopal Hlopko, žvižgajoč in plešoč. Ranjeni Bujan se je plazil zadaj.

"Hej, bratci!" je pel Hlopko in pokal s prsti.

"K vdovicam v dvorcu so se gostje sestali, pa so po glavah s sekirami mahali!"

In Hlopko se je zveral nazaj, ploskal z rokami in se vrtel kakor vrtavka.

Videč ga, se rdečelasi pevec ni mogel premagovati, pograbil je bala-lajko in pričel v "prisjalko" (ruski narodni ples) pomagati tovarišu.

Pričela sta drobiti z nogami in se sukati krog Maksima.

"Poglej jih, vragove!" je rekel Prsten Serebrjanemu. "Opričnika ne ubijejo na mestu, ampak ga bodo počasi trpinčili do smrti. Poznam oba; če se ta dva koga lotita, gorje mu. Slaba bo predla mladcu!"

In res je bil ujeti opričnik za vso tolpo pravi praznik. Hoteli so na Maksimu maščevati vse, kar so prestali od njegovih tovarišev.

Nekoliko ljudi z zverinskimi obrazi se je takoj pričelo pripravljati k njegovi usmrtnitvi.

V tla so zabili štiri kole, pritrdili nanje prečne drogove in razbelili žreblje.

Maksim je mirno gledal vse to. Ni mu bilo strašno umirati v mukah, bilo mu je le žalostno umreti brez meča, z zvezanimi rokami, in ne slišati pred smrtjo niti bojnega krika niti rezgetanja konj, temveč slišati samo sirove pesmi in pijani smeh svojih mučiteljev.

"Premotila me je slutnja," je pomislil. "Takega konca nisem pričakoval. Naj se zgodi z mano po božji volji!"

Tedaj je opazil Serebrjanega, ga spoznal in hotel stopiti k njemu. A rdečelasi pevec ga je zgrabil za vrat.

"Postelja je postлана," je rekel; "sleci kaftan in lezi!"

"Razvezajte mi roke!" je odgovoril Maksim. "Ne morem se prekrižati."

Hlopko je udaril z nožem in presekal vezi, s katerimi so bile zvezane Maksimove roke.

"Le križaj se, a ne dolgo!" je rekel, in ko je bil Maksim odmolil, sta Hlopko in rdečelasec strgala z njega obleko in mu pričela privezovati roke in noge na drogove.

Ta hip je Serebrjani stopil naprej.

"Fantje!" je rekel z glasom, katerega je bil navajen v bojnih vrstah. "Poslušajte!"

In njegove zveneče besede so se razlegle po tolpi in kljub hrupu in kričanju segle do najbolj oddaljenih razbojnikov.

"Poslušajte!" je nadaljeval knez. "Ali res hočete vsi, da bi bil vaš gospodar? Morda so med vami tudi taki, ki me nočejo?"

"Aj!" je zakričal nekdo. "Ali bi se rad izmuznil?"

"Čuj, ne šali se z nami!"

Če ti dajemo atamanstvo, ga sprejmi!"

"Sprejmi čast, dokler si še zdrav!"

"Tedaj mi dajte atamanski čekan (bojna sekira)!" je rekel Serebrjani.

"Tako je prav!" so zakričali razbojniki. "To je pametna beseda!"

Knezu so izročili Prstenov čekan.

Nikita Romanovič je stopil naravnost k rdečelasemu pevcu.

"Odveži opričnika! je rekel.

Rdečelasec ga je začuden pogledal.

"Tako ga odveži!" je grozno ponovil Serebrjani.

"Poglej ga no!" je rekel rdečelasec, "Ti se menda poteguješ zanj? Pazi, ali se te glava samega dobro drži?"

"Prekletec!" je zakričal knez. "Ne obotavljaj se, če jaz ukazujem!" In zamahnil je s čekanom in mu raskal črepinjo.

Rdečelasec se je zvalil brez glasu.

Početje Serebrjanega je osupnilo razbojnike. Knez jim ni pustil časa za prevdaranje.

"Odveži ga ti!" je rekel Hlopku in zavihtel čekan nad njegovo glavo. Hlopko je pogledal kneza in začel odvezovati Maksima.

"Fantje!" je nadaljeval Nikita Romanovič. "Ta mladec ni izmed tistih, ki so vas razžalili. Jaz ga poznam; tudi on je sovražnik opričnikov, kakor ste vi. Bog varuj, da bi se ga kdo samo s prstom dotaknil! Sedaj pa se ne mudimo več; vzemite orožje, uredite se po stotnijah, jaz vas popeljem!"

Trdi glas Serebrjanega, zapovedajoči nastop in nepričakovana odločnost, je silno vplivala na razbojnike.

"Hehe!" so govorili nekateri polglasno. "Ta se pa ne šali!"

"To je pravi ataman!" so rekli drugi. "Kaj to, če koga prevrne."

"Pred njim se moraš čuvati, nič ugovora! Ali si videl, kako je usekal pevca?"

Tako so modrovali razbojniki in nikomur ni prišlo več na misel, da bi Serebrjanega potrkal po rami ali da bi se poljubljajal z njim.

"Blagor ti, knez!" je šepnil Prsten, spoštljivo gledajoč Nikito Romanoviča. "Trdo si jih prijel! Samo ne pusti jim, da bi se premislili, pelji jih po cesti k Slobodi, tam pa, kakor bo Bog dal!"

Serebrjani se je nahajal v težkem položaju. S tem, da se je postavil na čelo razbojnikov, je rešil Maksima in pridobil časa, a vse bi bilo zopet izgubljeno, če bi odklonil peljati razburkano tolpo, kamor je hotela. Knez se je v mislih zatekal k Bogu in se izročil njegovi volji.

Razbojniki so se že pričeli pripravljati na pohod in so samo še govorili, da manjka nekega Fedke Poddubnega, ki je zjutraj odšel s svojim oddelkom in se še ni vrnil.

"Fedka je že tu!" je rekel nekdo. "Že prihaja s fanti."

Poddubni je bil suh mladec, krivogled na eno oko in polno brazgotin po obrazu.

Njegova suknja je bila raztrgana. Stopal je težko in upogibal kolena kakor silno utrujen človek.

"Kaj pa ti je?" vprašal eden izmed razbojnikov.

"Menda ste jo zopet izkupili?" je pristavil drugi.

"Izkupili, pa ne mi!" je rekel Poddubni in sedel k ognju. "Dosti grehov sem imel na duši, fantje, danes pa sem se jih iznebil gotovo polovico!"

"Kako to?"

Poddubni se je obrnil k svojemu oddelku.

"Dajte sem, pogana, bratje!"

K ognju so privedli zvezanega mladca v progastem kaftanu. Na veliki glavi mu je tičala visoka čapka s privihanimi krajci. Ploščati nos, štrleče kosti na licih in ozke oči so pričale, da ni ruskega pokoljenja.

Eden izmed tovarišev Poddubnega je prinesel kopje, lom in strelotok; to so bili odzeli ujetniku.

"To je Tatar!" je zakričala tolpa.

"Tatar, Tatar!" je ponovil Poddubni. "Pa kakšen! Komaj smo ga ukrotili, hrusta! Če bi ne bilo Mitke, bi nam gotovo ušel!"

"Pripoveduj, pripoveduj!" so zakričali razbojniki.

"Prijatelji! Davi smo šli po rjazanski cesti; ustavili smo kupca in ga začeli preiskavati. On pa nam pravi: Ničesar ne dobite pri meni, bratje, pravi. Od Rjazani, pravi, prihajam, tam so vso cesto zaprli Tatarji; mene so obrali do čista, nimam kaj, da bi privlekel do Moskve!"

"To so razbojniki!" je rekel nekdo y tolpi.

"Kaj pa ste napravili s kupcem?" je vprašal drugi.

"Dali smo mu grivno (deset kopejk) na pot in ga izpustili," je odgovoril Poddubni. "Potem smo naleteli na mužika; ta je povedal, da so še včeraj Tatarji napadli vas in vso požgali. Kmalu nato smo sami naleteli na sledove: našteli smo najmanj tisoč konj. Potem so prišli še drugi mužiki z ženami in otroki, vse je rjulo in tarnalo: Našo vas so požgali Tatarji, celo cerkev so oropali, razbili svete podobe, iz mašnih oblek so si napravili odeje za sedla. . ."

"To so prekletci!" so zakričali razbojniki. "Da jih še zemlja nosi preklete!"

"Popa", je nadaljeval Poddubni, "so privezali konju na rep. . ."

"Popa? Kako da jih strela ne pobije, pesjanov?"

"Sam Bog ve!"

"Ali ga res ni, ruskega človeka, ki bi dvignil roko na preklete Tatarje?"

"Saj to je tisto, da je rok premalo! Vsi polki so razpuščeni, ostali so samo mužiki, ženske in starci. Basurmanom pa je baš prav, da ni vojščakov, da ni nikogar, ki bi jih pošteno našgal!"

"Ej, jaz bi jim že dal!"

"Jaz tudi!"

"Kako pa ste tega pogana dobili v pest?"

"Takole. Na cesti slišimo konjsko peketanje. Pa pravim fantom: Skrijmo se v grmovje, pravim, in pogledjmo kdo prihaja. Skrijemo se, pa vidimo: mimo jaha kakih trideset ljudi v takihle čapkah, s kopji, strelotoki in loki. Fantje, pravim jaz, to so pa oni, ljubčki naši! Škoda, da nas je tako malo, če ne, bi jih! Naenkrat se je enemu izmed njih odtrgala nekaka vreča in padla na tla. Ustavil se je, zlezal s konja, da bi vrečo pobral in jo privezal na sedlo, njegovi tovariši pa so medtem odjahali. Fantje, pravim jaz, kaj, če bi planili nanj? Hej, mladci, vsi za mano! In na te be-

sede smo vsi planili na Tatarja! A glej ga, spaka! Samo s pleči je skomizgnil, pa se nas je vseh otresel! Mi pa spet nadenj, pa se nas je še enkrat otresel in zgrabil za kopje! Tedaj pa pravi Mitka: stopite v stran fantje, da ne bo napote! Naredili smo mu prostor, on pa je iztrgal Tatarju kopje, ga zgrabil za vrat in ga pritisnil ob tla. Mi pa smo mu zamahili usta in ga zvezali kot koštruna!"

"Vražji Mitka!" so rekli razbojniki.

"Da, ta bi povalil bika za roge!" je pristavil Poddubni.

"Hej, Mitka," je vprašal nekdo, "ali bi povalil bika?"

Zakaj pa?" je odgovoril Mitka in odšel proč, ker ni hotel nedaljevati razgovora.

"Kaj pa je imel Tatar v vreči?" je vprašal Hlopko.

"Poglejte, fantje!"

Poddubni je odvezal vrečo in izvlekel kos mašnega plašča, dragocen ciborij, dve ali tri panagile (slika Zveličarja ali Matere božje, kakršne nosijo višji duhovniki na verižici okrog vrata) in zlat križ.

"Poglejte ga psa!" je zakričala vsa tolpa. "Torej on je oropal tisto cerkev!"

Serebrjani je izkoristil nejevoljo razbojnikov.

"Fantje!" je rekel. "Ali vidite, kako se prekleti Tatarji rogajo Kristusovi veri? Ali vidite, kako hoče basurmansko pleme uničiti sveto Rusijo? Kaj, fantje, ali smo že tudi mi postali Basurmani? Ali bomo pustili, da bi se kdo rogal svetim ikonam? Ali bomo pustili, da bodo neverci požigali ruske vasi in klali naše brate?"

Zamolklo mrmranje je izpreletelo po tolpi.

"Fantje!" je nadaljeval Nikita Romanovič. "Kdo izmed nas ni grešnik pred Bogom? Dobro, odkupimo torej svoje grehe, zaslužimo si odpuščenje Gospodovo, udarimo vsi, kolikor nas je na sovražnike cerkve in zemlje ruske!"

Močno so uplivala na tolpo besede Serebrjanega.

Te možate besede so prodrla v marsikako zakrknjeno srce, v marsikaterih sirovih prsah so vzbudile ljubezen do domovine. Stari razbojniki so kimali z glavami, mladi so se spogledovali. Glasni klikli so se razvili iz splošnega razgovaranja.

"Recite, kar hočete!" je rekel nekdo. "Tega bi pa res ne smeli trpeti, da bi kdo skrunil božje cerkve!"

"Tega ne bi smeli, ne!" je ponovil drugi.

"Dvakrat človek ne umrje, enkrat pa gotovo!" je pristavil tretji. "Bolje je umreti na polju, nego na vislicah."

"To je res!" se je oglasil stari razbojnik. "Na polju je še smrt lahka!"

"Ej, naj že bo, kakor hoče!" je rekel mlad lomast in stopil naprej. "Ne vem kako store drugi, a jaz pojdem na Tatarje!"

"Jaz pojdem tudi! Jaz tudi! Jaz tudi!" so zakričali vsevprek.

"O vas govore," je nadaljeval Serebrjani, "da ste pozabili na Boga, da nimate ne duše ne vesti. Sedaj pokažite, da ljudje lažejo, da imate dušo in vest! Pokažite, da če gre za to, da je treba braniti Rusijo in vero, da je ne boste branili slabše od strelcev in ne slabše od opričnikov!"

"Branili jo bomo, branili!" so zakričali soglasno vsi razbojniki.

"Ne pustimo, da bi se pogani rogali sveti Rusiji!"

"Udarimo na nevernike!"

"Nisem šel svojevöljno med razbojnike!" je rekel nekdo.

"Pelji nas nad Tatarje!"

"Pelji nas, pelji nas! Branil bomo sveto vero!"

"Fantje!" je rekel knez. "Ako pobijemo pogane in zve car, da nismo slabši od opričnikov, nam odpusti naše grehe in poreče: Ne potrebujem več opričnine; tudi brez nje imam dobrih služabnikov!"

"Naj le reče," so zakričali razbojniki. "Služili mu bomo z našimi glavami!"

"Ali sem šel jaz svojevöljno?" je pristavil drugi.

"Torej umrimo za rusko zemljo, če treba!" je rekel knez.

"Umrimo!" so ponovili razbojniki.

"Fantje!" je nadaljeval Serebrjani. "Če hočemo potolči sovražnike ruske zemlje, potem moramo piti na zdravje ruskemu carju!"

"Pijmo!"

"Vzemite čaše in dajte tudi meni čašo!"

Knezu so prinesli vrč; vsi razbojniki so si nalili čaše.

"Bog živi velikega gosudarja našega, Ivana Vasiljeviča, carja vse Rusije!" je rekel Serebrjani.

"Bog živi carja!" so ponovili razbojniki.

"Bog živi rusko zemljo!" je rekel Serebrjani.

"Bog živi rusko zemljo!" so ponovili razbojniki.

"Naj poginejo vsi sovražniki svete Rusije in pravoslavne vere Kristusove!" je nadaljeval knez.

"Naj poginejo Tatarji! Naj poginejo sovražniki ruske vere!" so kričali razbojniki venomer.

"Pelji nas nad Tatarje! Kje so Basurmani, ki požigajo naše cerkve?"

"Pelji nas, pelji nas!" se je glasilo od vseh strani.

"V ogenj s Tatarjem!" je zakričal nekdo.

"V ogenj z njim! V plamen!" so ponovili drugi.

"Stojte, fantje!" je rekel Serebrjani. "Poprej ga dobro izprašamo. "Odgovarjaj," je rekel knez in se obrnil k Tatarju, "ali vas je mnogo? Kje taborite?"

"Čakaj, knez," je rekel Poddubni. "Razvežemo mu jezik. Hlopko daj sem malo ognja! Tako. No, kaj, ali boš govoril?"

"Bom, bačka!" je zakričal osmojeni Tatar.

"Ali vas je mnogo?"

"Mnoga, bačka, mnoga!"

"Koliko?"

"Deset tisoč, bačka; sedaj deset tisoč, jutri pridejo sto tisoč."

"Torej ste samo prednja straža? Kdo vas vodi?"

"Han vodi."

"Sam han?"

"Ne sama! Han prišla jutri; sedaj prišla širinski knez Šihmat."

"Kje pa je njegov stan?"

Tatar je zopet pokazal z znamenjem, da ne razume.

"Hej, Hlopkó, ogenj!" je kriknil Poddubni.

"Blizu stan, bačka, blizu!" je hitro odgovoril Tatar. "Ne več odtod, kot deseta vrsta".

"Pokaži pot!" je rekel Serebrjani.

"Ni mogoče b, ačka! Sedaj ni mogoče videti pot. Jutri mogoče, bačka!"

Poddubni je približal goreče poleno zvezanim rokam Tatarjevim.

"Ali boš našel pot?"

"Našla, bačka, našla!"

"Dobro", je rekel Serebrjani. "Sedaj se najejte bratci, dajte jesti tudi Tatarju, potem pa takoj na pohod! Pokažimo vragom, kaj je ruska moč!"

25. PRIPRAVE ZA BITKO

V tolpi je nastalo tako vrvenje beganje in kričanje, da se Maksim niti zahvaliti ni utegnil Serebrjanemu. Ko so se nazadnje razbojnikó uvrstili in ganili iz lesa, je Maksim, kateremu so bili vrnili konja in orožje, stopil pred kneza.

"Nikita Romanič", je rekel, "danes si me poplačal za medveda!"

"Kaj to, Maksim Grigorič", je odgovoril Serebrjani. "Zato smo na svetu, da pomagamo drug drugemu!"

"Knez?" je segel vmes Prsten, ki je tudi jahal poleg Serebrjanega, "gledal sem te in si mislil: Škoda, da ga ne vidi tisti junak ki sem ga pustil na Volgi. Čeprav je slabe vrste človek, kakor na primer jaz, vendar bi ti bil všeč, knez in tudi ti bi bil njemu! Ne bodi hud, če ti to povem, a podobna sta si po značaju. Ko si omenil sveto Rusijo in so se ti zaiskrile oči, takrat sem se spomnil Jermaka Timofejča! On ljubi domovino, silno jo ljubi, nič ne de, če je razbojnik. Dostokrat mi je rekel, da mu je žal, ko je tako brez prida na svetu, da bi rad služil domovini. O, ko bi bil sedaj tu, da bi šel nad Tatarje! On je sam za celo stotnijo! Kadar on zavpije: Za menoj, fantje! se ti zdi, da si sam postal večji in močnejši, nobena stvar te več ne ustavi, vse okrog tebe se kar podira. Podoben si mu, sam Bog ve, da si mu podoben, Nikita Romanič, pa ne bodi hud, da ti to pravim!"

Prsten se je zamislil. Serebrjani je jahal oprezno in se oziral v temno daljavo. Maksim je molčal. Votlo so odmevali po cesti koraki razbojnikov; zvezdnata noč je brezglasno legla na spečo zemljo. Dolgo je stopala tolpa v tisto smer, ki jo je bil pokazal Tatar, katerega sta spremljevala Hlopkó in Poddubni z golimi sabljami v rokah.

Naenkrat so se v daljavi slišali čudni enakomerni glasovi.

To ni bil človeški glas, ne rog in ne gosli, marveč nekaj podobnega šumu vetra v trstju, če bi trsje moglo zveneti, kakor steklo ali strune.

"Kaj je to?" je vprašal Nikita Romanič in ustavil konja.

Prsten je snel čapko in nagnil glavo prav do škel.

"Čakaj, knez, daj, da razložim!"

Glasovi so prihajali odmerjeno in tožno, sedaj v zvonkih, srebrnih strujah, sedaj podobni šumu majajočega se gozda - naenkrat so umolknili kakor v sunku stepnega vetra.

"Končal je!" je rekel Prsten, smejoč se. "Vražje prsi ima! Gotovo je piskal pol ure v eni sapi!"

"A kaj je to?" je vprašal knez.

"Čebuzga!" je odgovoril Prsten. "To je pri njih isto kot pri nas rog ali piščal. Bržkone so Baskirci. Kajti pri kanu se je zbrala pisana sodrga. Kazanci in Astrahanci in drugi nogajski pogani. Slišiš, zopet so pričeli!"

V daljavi je znova zapiskalo kakor nov val vetra in se je spremenilo v dolge, tožno-prijetne prelive in se čez nekaj časa končalo hipoma, podobno konjskemu prhanju.

"Aha!" je rekel Prsten. "Ta je bila krajša. Zagoltnilo se ti je, kaj ne, pasji sin?"

Tedaj so se oglasili novi glasovi mnogo bolj zvočno. Slišalo se je, kakor bi množica zvončkov neprestano cingljala.

"To je pa iz grla!" je rekel Prsten. "Slišiš od daleč in ne veš, kaj je, oni pa to delajo z grlom. Glej no, kako jih je prijelo vragove!"

(Dalje prihodnjic)

Slovenski možje

JANEZ MENCINGER je bil rojen 1.1838 na Brodu pri Bohinjski Bistrici. Po poklicu je bil odvetnik. Prvotno je pesnil, pozneje pa je uvidel, da mu pripovedna oblika bolj godi. Pod vplivom veličastnih gorenjskih vršacev je svoje pisateljske izlive posvetil našim planinam. Pozneje se je zelo resno in strokovno bavil z gospodarskimi in narodno političnimi vprašanji. Zlasti se je trudil, da obogati našega kmeta s strokovnimi nasveti in ga seznanil z izkušnjami drugih naprednih narodov. V svoji zreli dobi si je okrepil smisel za smešne strani življenja in za njih satirično opisovanje. Posebno znan je njegov večji spis iz te dobe "Moja hoja na Triglav". Mencinger je ustvaril lepa in važna dela, bil je zabaven, živahen, resen, globok, osat in duhovit.

JOSIP JURČIČ. Rodil se je 1. 1844. na Moljavi pri Krki. Josip Jurčič je že v svoji zgodnji mladosti zbiral bogastva slovenskega jezika, oblikoval njegov jezik, ki ga je dovršeno obvladal in ustvarjal slovensko pripovedovalno slovstvo. Ko je odšel na Dunaj je ta doba pomenila vrhunec njegove plodovitosti in umetniške dognanosti. Neutrudno je pošiljal svoje

povesti "Slovenskemu Glasniku" in "Večernicam". V to dobo spada tudi prvi in tudi najbolj razširjeni slovenski roman "Deseti brat". Povest o Martin Krpanu je znana tudi zadnjemu slovenskemu otroku. Leta 1867. je Jurčič začel pisati roman "Cvet in sad". V poznejši dobi se je Jurčič lotil časnikarstva. Časnikarstvo je sedma velesila, ki se rada kiti z leposlovjem, ki pa umetnika večkrat zdrobi v kolesju vsakdanjih dogodkov. To se je občutilo tudi pri Jurčiču. Vendar se je večkrat časnikarskega hlastanja znebil in zopet pokazal svojo pravo umetniško veličino. Med mnogimi deli je zlasti močno pojmovana tragedija "Veronika Deseniška". Z Jurčičem je slovenska književnost v par desetletjih obogatela za celo vrsto del, ki so navdušila vse sloje od kmeta do izobraženca. Za Jurčičem so nastopili pisatljji, ki so naše slovstvo še bolj približali evropskemu, a tako globoko kakor Jurčič se najbrže nobeden izmed njih ni ukradel najširšim slovenskim množicam v srce. (Odlomki po dr. Andreju Budalu).

Niš: izročilo

Legel res je Musso v grob
in z njim tud' fašizem,
al' še melje laški zob
svoj imperializem!

Niš za nas se ni zgodilo,
ko so roparje menjali;
le svet malo je zmotilo,
ko so fašjo v jamo djali.

Al' je Sforza, al' Vittorio,
al' je Sturzo, al' je Gabba,
al' Starace, al' Badoglio,
apetit 'ma vsak ko žaba.

Al' je Rocco, al' Grazioli,
al' Venturi, al' Sonnino;
drug od drugega ni bolji,
vsak slovensko hoče dnino.

Vsi Slovence so morili,
vsi grobove so kopali;
deco našo so pobili,
ime naše preorali.

Musso dol, Badoglio gor;
vse ostalo je po starem!
Hajd' Slovenci, vsi v zbor,
da zdrobimo jarem!

Čujmo, kaj nam Stritar pravi,
ki Slovec je bil ta pravi:
"Gorje, ko lev se oprsti
iz tesnega zapora!
Po maščevanju hrepeni,
kri gorko piti mora.
V verigah vzdihovali smo,
verige razdejali smo.
Prokleti Italijani!
Kedo vas brani?"

Hripavo kroka gladni vran,
korake spremlja naše;
oj tiho, vran, saj Italijan
obilo da ti paše!

Mi smrti ne bojimo se,
za narod, dom borimo se,
srdita roka naša
ne prizanaša!

Svet klicali smo na pomoč,
zastonj je glas v nebo vpijoč,
da reši nas sovraga;
brat bratu ne pomaga!
Zdaj milosti ne prosimo,
pravico v rokah nosimo:
Kedor se v bran nam stavi,
ga grom pozdravi.

Zvesté smo dali si roké,
prisega nam je sveta:
Besede nas ne preslepé,
zastonj se nam obeta!
Če zadnjo kri pretočimo,
prej, bratje, se ne ločimo,
dokler pravica zmaga.
Na boj, na vruga!"

Slovenski to je grobni cvet,
na zvrhano gomilo:
"Taljan - fašist naj bo proklet!"
To naše je zročilo.

FANTOM IN DEKLETOM

"Šotorska knjižnica" se je v zadnjih mesecih nekoliko zakasnila zaradi težkoč v tiskarni in uredništvu. Na eni in drugi strani so sedaj te težkoče, vsaj v glavnem, odstranjene. Prostora je sicer v resnici malo na razpolago, vendar želi uredništvo in ž njim tudi večina čitateljskega kroga, da bi se gradivo lastnih prispevkov tako iz vojaških vrst kakor tudi iz kroga naše tukajšnje kolonije čim bolj povečalo. Prosimo zato vse prijatelje, ki dneva v sredini življenja naših prostovoljcev in naše kolonije in ki z dneva v dan sodoživljajo tako vesele kakor tudi turobne dni, naj si paberke tega življenja zapišejo in naj nam gradivo, četudi neobdelano pošiljajo. Predvsem pa prosimo, da se dopisniki in sodelavci v prvi vrsti omejijo na prozo, to je na črtice, anekdote in podobne stvari, kovanje pesmi pa naj za enkrat opustijo. Marsikdo bo v osvobojeni domovini imel dovolj prilike, da svojo pesniško žilico uglasbi tako kakor jo rado sliši fino čuteče uho. Zlasti prosimo naše ilustratorje, da nam pošljejo čim več priložnostnega gradiva iz dnevnega življenja, da bo nekoč domovina vedela kako smo živeli v teh zgodovinskih dneh. - Gradivo pošiljajte po priložnostnih potnikih v Kairo. Nasvidenje!

Uredništvo.